

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Sovyet Rusya 1984 Yılına Kadar Yaşayabilir mi ?

ANDREI AMALRIK

MİTHAT PERİN
SAYGIYLA SUNAR

**SOVYETLER BİRLİĞİ
1984 YILINA KADAR
YAŞAYABİLECEK Mİ?**

SOVYETLER BİRLİĞİ 1984 YILINA KADAR YAŞAYABİLECEK Mİ?

Andrei Amalrik

Önsöz — HENRY KAMM

Yorum — SIDNEY MONAS

ÇAĞDAŞ YAYINLAR
1971
İSTANBUL

Bu eser ilk defa, Rusça olarak, Holanda'da
Amstel 268, Amsterdam—C, Alexander
Herzen vakfı tarafından yayımlanmıştır.

Türkiye'de yayın hakkı ÇAĞDAŞ YAYINLAR'a
aittir. İlk baskı: 1971 — İSTANBUL

Dizgi-Baskı : **Yelken Matbaası** — İstanbul

İÇİNDEKİLER:

ÖNSÖZ: BİR MUHALİFİN PORTRESİ
Henry KAMM

SOVYETLER BİRLİĞİ 1984 YILINA
KADAR YAŞAYABİLECEK Mİ?

YORUM: AMALRİK'İN GÖRÜNEN ÂKİBETİ
Sidney MONAS

YAYINEVİNİN NOTU

ÖNSÖZ

Bir Muhalifin Portresi

Henry KAMM

ANDREİ AMALRİK, hiçbir zaman arzulamadığı gibi eğer batıda yaşasaydı, herhalde bir üniversitede tarih ve edebiyat öğretmeni olup, aynı zamanda daha da esaslı bir öğrenim yapmak üzere çalışmalara devam ederken san'at ve politika kollarında da hiciv yazıları yazmakla yetinirdi.

Hiçbir siyasî partiye bağlı olmaz, fakat sesi zaman zaman ahlâk düsturlarıyla ilgili konularda kendini duyururdu. Meselâ; Wiet-Nam harbi aleyhine, Çekoslovakya problemine, Yunanistan'da demokrasiye yapılan baskıya ve Sovyet Rusya'daki demokratik fikirli kişilere karşı işlenen haksızlıklara isyan ettiği görülebilirdi.

Güzel eşi Gyusel ile ferah ve rahat bir apartmanda oturur ve bunun daha çok sanatçıların toplandığı semtlerde olmasını isterdi.

Gyusel'in geniş ve aydınlık bir odası olur, kendi tarzında noktalamalarla resimler çizerdi... Evin sakini bir köşesinde Andrei'nin yazı makinelerine yer verilir.

Okunan, ilgi ile izlenen kitaplar bu tarafta görülür, bunlar e e dosta daima, istenmeden verilirdi. Dostlarının resimleri duvarları süsler, pikap devamlı surette ya çok eski parçaları veya en modern melodileri çalardı. Burası gece gündüz dostları ile dolar ta ar ve gelenler yabancılık duymaz, kendilerini evlerindeki gibi rahat hissederlerdi... Bu dostlar kadınlı erkekli ciddi mizaçlı insanlar olur, fakat Andrei ve Gyusel gibi (kendilerini ciddiye almayan) tiplerden kurulu bir topluluk teşkil ederdi. En ciddi bir konu dahi ele alınsa, hafiflik ve ne 'e içinde tartışılır, ağır ve hüzünlü m naka alardan ka ınılırdı. Aktüel politika-dan daha da derinine inilip, bu ara  aydanlı ın soğumaya vakti olmazdı...

Dostlarının çocukları da onların evlerine girer çıkar, belki kendi evl tları da olurdu.  ocuk seven bu çift, gençliğe önemli olduklarını hissettirme gücüne sahiptirler.

Gelgelelim Andrei Rus'tur... Kısa kesilmiş saçlı, miyop gözlü 31 ya ında bir adamdır. Moskova'da ya ar... Bazen de h k met malı bir çiftlikte, birkaç Ruble'ye satın almış oldukları barakada vaktini geçirir. Sanki hür bir ülkede ya armı  gibi, vicdanının sesi ve  zg rl  n n inancını hisseder ve duyurur.

Durumu ve tutumu, özellikle ahlâk temeline dayanır. Entelektüellerin muhalif amaç ve fikirlerini sempati ile izler. Ancak hiçbir zaman itiraz ve dilekçelerini imzalamaz. Hayatı, muhalif olmak, hiçbir gruba dahil olmamak, böylelikle edindiği bu sistemle ayakta kalıp kendi kendine henüz bir yer edine-memekle geçer.

  ocuklu umdan beri rejimin aleyhindeydim.  diyen Andrei ba ını işaret ederek:  Benim itirazım burada  demiştir.

«Sisteme itirazım âdeta bende organik bir tepki yaratır. O zaman ellerimle bazı şeyler yapmak ihtiyacını duyarım. Sisteme ve rejime muhalif oluşum, onun yetersizliğine inandığımdan değil, hissiyatımın âni ve kuvvetli bir değişikliği organik bir şekilde hissettirmesidir. Meselâ Sovyet radyosunu dinleyemem. Pravda gazetesini okuyamam. Pravda'yı yalanlarla dolu, çığ ve yavan budala bir gazete olarak görürüm.»

Doğru olmadığına inandığı konular ve onlara gösterdiği tepkiler, ayrıca hiçbir şeye boyun eğmemesi, direnmesi, Andrei Amalrik'in her hangi bir ülkede yaşamasını güç kılacak bir tutumdur. Sovyet Rusya'da ise toplum dışı edilmiş bir kişi olarak yaşaması normaldir.

Hakikate olan vazgeçirilemez inadı ve inancından, onu hiçbir baskı, hiçbir ceza tuttuğu yoldan ayıramaz. Bünyesinin yapısı, inanmadığı şeyi âdeta bünyesinden dışarı atar.

Bu tutumu, gizli polis teşkilâtı olan KGB'nin ona karşı yaltaklanmasına rağmen onu hislerine nüfuz edilemeyen adam hâline koymuştur.

Bu nedenle diğer bir Rus yazarı olan ve şimdi İngiltere'ye sığınmış bulunan Anatoly Kuznetsov'un seçtiği yolu tutmasına imkân yoktu. Amalrik, Kuznetsov gibi yazılarına sansürü kabul etmez. Bir kısmını neşretmeyip, diğer kısmını bastırmakla yetinemez. Andrei'nin yazıları hiçbir vakit kendi memleketinde basılacak şekilde düzenlenmemiştir. Düşünce yolunda kesintilere yer yoktur. O, Kuznetsov gibi KGB polis teşkilâtıyla işbirliği yapıp, ihbarlarda bulunarak, onların gözlerine girme yollarına başvuramamıştır. Bu sebeple de hiçbir vakit yurt dışına yolculuk sağlayıp, böylelikle belki hürriyeti seçme imkânlarını elde etmemiştir.

Ona göre hürriyeti İngiltere’de «Kuznetsov» gibi aramaktansa, daha üstün bir hürriyete kavuşmak formülü vardır. Bunu açık bir mektup ile Kuznetsov’a şöyle duyurmuştur:

«Eğer Rus yazarı Kuznetsov KGB ile işbirliği yapmasaydı ve dolayısıyla Rusya’dan ilk defa başka bir memlekete gidebilme iznini alamasaydı, onu Rusya’da ne gibi tehlikeler bekliyordu. Belki Rusya’dan dışarı çıkamıyacaktı, fakat namuslu bir adam olarak kalacaktı. KGB ile suç ortaklığı etmemekle bazı kayıpları olacaktı belki. Fakat bu, ancak dış görünüşteki hürriyetini etkiliyecekti. Halbuki iç hürriyet âlemi çok daha zengin olacaktı.

Sizi, şimdi hür bir memlekette olduğunuz için bütün kalbimle tebrik ederken, vicdanî hürriyetinize doğru önemli bir adım atmış olmanızı temenni ederim.»

Andrei «iç hürriyeti» diye adlandırdığı hürriyetini hissederken Rusya’da devamlı kalmayı tasarlamaktadır. Bunun sebebi ise sisteme ne fikrinden, ne de ruhundan bir zerre feda etmemesidir. Bunalım içinde bulunan Rus entelektüellerine sempati duymadıkça, beraber yaşamak için kendilerinden çok şey vermelerine akli ermez. Zaten kendisi de bunu hiçbir vakit yapamaz.

Kuznetsov’a yazdığı bir mektupta diyor ki

«Bence, hiçbir baskı onun altında ezilmeğe önceden hazır olmayanlara tesir edemez. Bazen düşünüyorum da insanların bir şeyi düşünüp, başka şeyi söyleyip bir diğer üçüncüsünü yaptıklarını Sovyet Rusya’da görüyorum. Bu da, rejimin doğurup şekillendirdiği tatsız bir ‘fenomen’ olarak adlandırılabilir.»

Andrei’nin hür olmak veya olmamak anlamı, gerek batı dünyasında, gerekse Moskova’da küçük çap-

taki insan beyinlerini şaşırtabilen sebep, onun sefa ve metanetle Sovyet kanunlarına itaat ederek yaşamasıdır. Hükümet sesini susturmak için hiçbir çıkar yol bulamamıştır. Bu durum bazı batılı kaynakların dikkat nazarını çekmiş, hattâ Andrei'yi gizli polisten sanmışlardır. Gerçekten aksini dünyaya inandırmak çok zordur. Meselâ bu kitap Sovyet Rusya'nın bütün iddia ve inançlarını kökünden sökü� atan bir nitelik taşıyor.

Andrei'nin bu tutumunu izleyen batılı kişiler, onun politik faaliyetten, yazılarını sahtekârca neşretmekten niçin kaçındığını anlayamazlar. Aynı zamanda Andrei'nin memleketinde insan haklarının gelişmesi, genellikle kanuna tâbi veya idarî kaidelere dayanmaktadır.

Bu durumu batı basınına yazdığı imalı bir «açık mektup»la anlatmağa çalışmıştır. Buna, hükümetinin, eserlerinin hakkı olarak dışarı memleketlerden sağladığı gelirine itiraz edip, el koymağa kalkması sebep olmuştur.

Bu mektup cesaretini ve hükümete karşı olan tutumunu bizlere bir kere daha göstermektedir.

Andrei şöyle diyor açık mektubunda:

«Stalin sağ olsaydı eserlerimin yabancı ülkelerde basılması sebebiyle belki de beni idam ettirirdi. Onun sefil halefleri ise paramı dolandırmaya kalkıyorlar. Bu durum da bana rejimin her geçen gün biraz daha küçüldüğünü ve alçaldığını öğretiyor.»

Andrei'nin bu tutumu, hayatı ellerinde olan müstebit bir hükümete karşı çıkışının cesur bir örneği olarak gösterilebilir. Belki de Sovyet Rusya'da bu tarzda bir tutuma her zaman rastlamak güçtür. Zira hiç kimse, böyle inatçı bir tutumla hayatını yüzde yüz tehlikeye atmak istemez.

Daha muhafazakâr, fakat Andrei gibi bir muhalif olan Viktor Krasin diyor ki:

«Andrei yeni bir neslin genç kalemidir. Otoritelerle savaşa geçmiştir. Onlara doğrudan doğruya hücum etmek cesaretine sahiptir. Onun iliklerinde Stalin'in kurduğu sürgün kamplarına gitme korkusu asla yoktur.» Viktor Krasin ise 1969 yılının sonunda beş yıllık sürgüne gönderilmiştir.

Andrei'nin bu dürüst tutumu kendinden bir önceki neslin üzerinde de etkilerini göstermiştir. Hücum edici görünüşü ve tutumu ile hiçbir korku izi göstermeyen, diğer bazı muhaliflerin aksine, politik bir amaç için mücadeleye girişmemiştir. O kendi hakikatini, ruhunu, dik tutmanın çabasında olup, ısrarla her ferdin, şahsını ve ruhunu hakikate teslim etmesi keyfiyetine inanmaktadır. Hiçbir siyasî partiye bağlı olmamış olan Lütther'in, muhalefetine engel olanlara: «İşte karşınızda dimdik duruyorum, başka birşey yapamam.» sözünü Andrei'nin sürüp giden hareketleri ile hatırlıyoruz.

Sovyet Hükûmeti, Andrei'yi hiçbir suçla sindirememesine rağmen, o anavatanında hür olmayı ol-
du-
n-
ça pahalı ödemektedir. Bir tarihçi olarak yetiştirilmiş ve eğitim görmüş olan Andrei, üniversite mezunu değildir. Hiçbir yerde öğretmenlik yapmaz. Eserleri kendi memleketinde basılıp okunmayan bir entelektüeldir.

Yazmış olduğu beş piyes, Sovyet Rusya'da ne basılmış, ne de oynanmıştır. Buna rağmen 1965 yıllarında hapsedilmiş, sebep olarak da piyeslerinin «rejime karşı ve müstehcen» olduğu öne sürülmüştür. Bilâhare bu itham durmuş, hapisten çıkarılarak iki buçuk yıl Sibirya'ya «parazit» damgası ile sürülmüştür.

Parazit deyimi Sovyet Rusya'da devamlı bir işi olmayan, belli bir yerde çalışmayan kişilere verilen lâkaptır. Andrei herhangi bir fabrikada çalışmaktansa serbest bir tarihçi olarak yaşamayı tercih etmiştir. Âlicenaplık (!) gösteren hükûmet daha sonra onun sürgün süresini kısaltmıştır.

Tatar asıllı Gyusel, ailesinin itirazlarını dinlemeyerek, Andrei ile Sibirya'ya gitmiştir. Ve iki genç orada evlenmişlerdir. Evlenme lisanslarını alabilmek için bir buçuk rubleleri olmadığından her ikisi de bir çiftlikte 24 saat çalışmak suretiyle iki ruble sahibi olduktan sonra ancak evlenme lisansı ve düğün çaylarına şeker alabilmişlerdir.

Sibirya'da Andrei çobanlık ve arabacılık, Gyusel ise resim yaparak günlerini doldurmuştur.

Andrei ve dostları, daima Sovyet vatandaşlarının muhalefet ettikleri sebepleri ile yargılanmaları sırasında mahkemede buluşur, (mahkemeler umuma açıktır) bazen içeri alınmadıkları olur, o zaman da kapıda nöbet tutarak sessiz protestoya geçerler. Böylelikle hangi tarafı tuttuklarını belirtirler.

1968 yılında, Nijeria'ya, Biafra'ya karşı dövüşmesi için silâh yardımında bulunan İngiliz sefareti önünde sessiz direnme duruşu yapan Andrei ve Gyusel'in bu tutumu Sovyet hükûmetini şaşırtmıştır.

Bu çeşit âni gösteriler, «Emperyalizm» aleyhine dahi olsa Moskova'da görülen şeylerden değildir.

1963 yılında Moskova üniversitesinden kovulmasının sebebi ise, etüdleri arasında 9. yüzyılda Kiev civarında çok miktarda «Norsemen» dedikleri, o zamanlar Danimarka'ya ait ileri gelmiş bir medeniyetin izlerini bulması ve bunu Danimarka sefaretine bildirmiş olmasıdır. Oysa böyle büyük bir hatâ onun mem-

İketinde asla işlenmemelidir. Çünkü bütün Rusya'yı Ruslar yaratmıştır.

Bu sebeple yüksek tahsili böylece birdenbire durdurulmuştur.

Andrei ve Gyusel altı odalı bir apartmanın karanlık arka odalarından birinde otururlar. Onlarla beraber aynı apartmanda oturan beş aile, mutfağı, banyoyu ve tuvaleti ortaklaşa kullanırlar.

Bu ışısız dört duvar arasında oturmaya mecbur kalmasaydılar, muhakkak ki, biri daha fazla eser yazar, diğeri ise resme çalışabilirdi.

Andrei'nin odasında arzu ettiğinden çok az kitap bulunur. Çünkü onun yaşadığı memlekette okumayı arzuladığı kitapların büyük bir çoğunluğu yasaklanmıştır. Edebî ve politik eserleri seçme hakları son derece kısıtlıdır.

Son defa kendisini ziyarete gittiğimde iri kıyım beş kişinin, odasını aramaya geldiklerini gördüm. O günden sonra kütüphanesindeki, kitap sayısı daha da azaldı.

Yanımda onlara vedaa götürmüş olduğum 12 yaşındaki kızımın da el çantasını karıştıran baş arayıcı ancak bir paket çikolata ile karşılaştı. Kızım onu Gyusel'e götürmüştü.

Gyusel ise, darmadağınık olan odanın içindeki eşyaların arasında bulduğu oyuncak bir kediye kızıma hediye etmişti. Sonra da, yine peşinde bir polisle birlikte mutbağa giderek bize veda çayı hazırlamıştı.

Andrei ve Gyusel, arkadaş canlısı kimselerdi. Yabancı dostlarını karanlık odalarına davet etmekten çekinmezlerdi. Kendilerine ve dostlarına karşı saygı duyan kişilerdi.

Andrei, böylece yalnız kalmanın bedelini çok pahalı ödemektedir. Karısı da sevgisinden ötürü bu be-

delin ağır şartlarını birlikte paylaşıyordu. İstidadı ve zekâsı karşılığında hiçbir vazife bulamıyacak, karısı ise «Artistler Sendikasına» üye olamıyacak, dolayısıyla resimlerini ne teşhir edebilecek, ne de satabilecektir.

Andrei, şimdiye kadar postacılık, amelelik, film stüdyosunda ışık teknisyenliği, tercümanlık, lâboratuvar yardımcılığı, hususî hocalık gibi çeşitli işler görmüştür. Kısa zamanda gazetelerde «zararsız» diye seçilen makaleler yazmıştır. Ancak daha sonra polis teşkilâtı buna da engel olmuştur.

Muntazam ve devamlı bir işi olmaması yüzünden Andrei «Parazit»lik damgasından kurtulamamış ve daima sürgüne gönderilme endişesi hayatını gölgelemiştir. Andrei ve Gyusel'in çocukları yoktur. Onların çevresinde yaşıyan kimselere ve benzerlerine bazı saadetler uzak bir hayâl gibidir. Andrei bu kitabı yazdığı küçük barakasından başını çıkartarak: «Tekrar hapis oluncaya kadar kitabımı yazmak ve domates yetiştirmekle meşgulüm.» diyor. Sevdiği fakat, onu yalnızlık uçurumuna iten vatanında bir nokta gibi yaşamaya mahkûm eden âkıbetini bekliyor.

BİR AJANS HABERİ

Moskova 14 ağustos (A.A.)

«Sovyetler Birliğı 1984 yılına kadar yaşayabilecek mi?» adlı eserin batıda yayınlanmasından sonra büyük üne ulaşan Sovyet tarihçisi Andrei Amalrik, beyin veremine yakalandıktan sonra, tedavi görmekte olduğu Novossibirsk cezaevi hastahanesinden taburcu edilmiştir. Amalrik beyin veremine 1 martta cezasının geri kalan kısmını çekmek üzere Zverdlovs cezaevinden Kolyma kampına nakledilirken yakalanmıştı.

Amalrik 1970 yılı 12 kasımında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri aleyhine yalan haberler yayınlamak suçuyla 3 yıl hapse mahkûm edilmişti.

Daha önce de Sovyet aleyhtarı ve müstehcen eserler kaleme aldığı iddiasıyla 4 yıl süreyle Sibirya'da ikamete mecbur edilen Andrei Amalrik, buradan dönüşünde «Sibirya'da mecburi ikamet» adlı kitabını yazmıştı.»

NOT — Bu tarihten sonra, Andrei Amalrik'ten hiçbir haber alınamamıştır.

**SOVYETLER BİRLİĞİ 1984 YILINA
KADAR YAŞAYABİLECEK Mİ?**

Sovyetler Birliği 1984 Yılına Kadar Yaşayabilecek mi?

1 966 YILININ sonbaharında Sibirya'daki sürgünden döndüğüm zaman Sovyetler Birliği'nin çok yakında geçireceği bu krizli devreyi görmüş ve fikirlerimi ifade etmeğe başlamıştım. İlk önce yalnız çevremdeki yakın kişilere fikirlerimi açıklamış, sonra 1967 yılının Kasım ayında «Literaturnia Gazeta» adlı gazeteye yolladığım bir mektupla görüşlerimi bildirmiştim. Gerek «Literaturnia Gazeta», gerekse «İzvestia» isimli gazetelere gönderdiğim açık mektupları bunların yöneticileri yayınlamayı kibarca reddederlerken, sebep olarak, prensip itibariyle hem fikir olmadıklarını ileri sürdüler.

Herşeye rağmen kendi ülkemde olsun, batı ülkelerinde olsun, bu tür durumlara sık sık rastlandığına kaani bulunduğum için, fikirleri makale şeklinde yayınlamayı uygun buldum.

İlk önce isim olarak «Sovyetler Birliği 1980 yılına kadar dayanabilir mi?» isimli makaleyi tasarlarırken, «Washington Post» gazetesinin Moskova muhabiri, dostum Anatoly Shub bir yazısında benden «Rus Arkadaşım» diye bahsedince, kendisine olan hayranlığım, tavsiyesini tutmamı sağladı...

YIL 1969 olduğundan 1984 yılına atlamakla 15 yıllık bir istikbal göz önüne alınıyordu. Bu yuvarlak rakam bana daha cazip geldi.

1969 Mayıs ayı içinde evimde yapılan bir arama tarama sırasında maalesef faydalı bazı kitap ve yazılarım müsadere edildi. Bu sebepten çalışmam zorlaştı, biraz da ertelendi.

Yine de, KGB «Rus gizli polis teşkilâtı» ajanlarına teşekkürü borç bilirim. Arama esnasında el yazımla hazırlanmış ve bu kitabın tamı olan kâğıtlarıma dokunmamışlardı. Böylelikle eserimi muvaffakiyetle bitirmiş oldum. Kitabım okunduktan sonra herhangi bir tartışma ve kritik konusu olacağından şüphem yok... İlgilenen okuyucularım daima fikirlerini bizzat şahsıma, aşağıdaki adrese yazarak bildirebilirler...

Vakhtangov Sokağı, No. 5 Daire 5, Moskova G-2

U.S.S.R.

ANDREİ AMALRİK

BU ESERİ yazmağa, beni zorlayan üç sebepten ötürü başladım.

Birincisi Rus tarihine aşırı derecede olan ilgimdir. On yıl önce «Kievli RUS» adlı bir kitap yazmıştım. Elimde ve kontrolümde olmayan sebeplerden, Rus İmparatorluğu devletinin kaynaklarını ve esaslarını kapsayan bu eseri yarıda kesmek mecburiyetinde kalmıştım. Şimdi ise bir tarihçi olarak aynı devletin sonunu yazmakla mânen bir nev'i mükâfatlandırılıyorum.

İkincisi, bağımsız sosyal davranışların doğması için girişilen çabaları, şahsen müşahade etmekte oluşumdur. Bu gelişme çok ilginçtir ve kıymet verilmeğe ve konu olmaya değer.

Üçüncüsü ise, Sovyet toplumunun gûya «Liberal - Hür» oluşuna dair pek çok kitap okumuş, bir hayli de lâf dinlemiş olmamdır.

BU FİKİR şöylece formülleştirilebilir:

«Bugünkü durum on yıl evveline göre çok daha iyidir. Binaenaleyh, önümüzdeki on yıl içinde bugünden de iyi olacaktır.»

Ben bu fikirde olmadığımı anlatmağa çalışacağım. Bilhassa ehemmiyetle belirtmek isterim ki, yazılarımın ana fikri hiçbir araştırma ve etüd neticesi değil, sadece gördüklerimle düşündüklerimin ifadesidir.

Akademik yönden değeri belki de «Boş bir konuşma» kadardır. Fakat Sovyetler Birliği'nin batıda oku-

yan aydın gençleri için bu görüşler, aynen bir balık uzmanının denemeleri sırasında balığı konuşurken duyacağı ilgi ve şaşkınlığa benzer tepkiler doğuracaktır.

1 — 1952 ile 1957 yılları arasında, ülkemizde beş yıl süren bir «yöneticiler ihtilâli» oldu. Bu ihtilâl çok gergin bir hava yarattı ve vahim anlar geçirtti. Cereyan eden olayların arasında, Stalin'in esrarlı bir şekilde ölümü, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Prezidiumu ile Merkez komitesini kökünden sarsan ve genişledikçe genişleyen, sonunda da devlet güvenlik örgütlerine kadar sıçrayan temizlik hareketi var. En önemlisi de, Stalin'e karşı açık suçlamalara girişilmiş olması ve siyasî mahkûmlarla, gözden düşmüş olanların itibarlarının iadesidir. Rusya'dan başka hiçbir yerde görülmemiş «Devlet İdare Heyeti» adındaki bir kudret te bu arada sökülüp atılmış, ama hemen ardından gelen Macaristan ve Polonya ayaklanmaları yumuşamaya yüz tutan rejimi yine katılaştırmıştır.

Beş yıllık bir buhran Kruşçev'in kesin zaferiyle sonuçlanmıştır.

Bu süre içinde memleket pasif bir tutumla sessizce kaderini bekledi. Partinin en yüksek kademelelerinde amansız bir mücadele cereyan ederken, alt kademelerden hiçbir ses duyulmamış, üsttekilerin emir ve sert kanunları mutlak bir itaatla yerine getirilmiştir.

Fakat bütün bunlar olup biterken, aslında muhalefet, yeraltı grupları hâlinde örgütleniyor ve aleyhte fikir ve düşünceler gittikçe billûrlaşıyordu. Bu gelişmelere örnek olarak Knasnopertsev grubunu gösterebiliriz. Bu örgütün mensupları, tıpkı bütün Sov-

yetler Birliği halkları gibi her türlü fikir ve düşünce özgürlüğünden mahrum, dayanaksız olduklarından, 1956 yılında tutuklandılar. Oysa bütün yaptıkları ancak kendi küçük çevrelerindekiyle duyurabildikleri itiraz ve tenkidlerdi.

Stalin'in yaratıcısı olduğu «Taş gibi» katı yönetim sisteminin yerini alan «Zirvedeki ihtilâl» ne de olsa baskıyı biraz gevşetmiş olduğundan Sovyetler Birliğinde sınırlı bir hareket serbestliği getirmişti. Bu devre sona ermeden önce yeni bir kuvvet hükümetin karşısında yer almaya başlamıştı.

Bunu, «Aydınların muhalefeti» diye adlandırabiliriz.

O güne kadar hiçbir vesileyle sesi çıkmamış olan, ya da suya sabuna dokunmamaya gayret eden bazı yazarların yeni yeni seslerle ortaya atıldıkları ve bazılarının eserleri basılırken, ötekilerinki elyazısıyla çoğaltılmış olarak yayılıyor, elden ele dolaşmaya başlıyordu.

Birden, ortaya bir takım genç şairler, müzisyenler ve yazdıkları hicivleri besteleyerek, bunları bizzat okuyan, söyleyen artistler ve yazarlar çıkıvermişti.

Daktilo ile yazılıp düzenlenmiş yeni yeni dergiler, kanuna uydurulmaya çalışılan sanat sergileriyle bu çevrede alışılmamış yenilikler gözükmeye başladı.

Hareketlerin hedefi aslında rejime karşı koymak değildi de, kültür alanında bir başkalık aramaydı. Gelgelelim, rejim kültür alanındaki bu oluşuma da karışıyor ve her fırsatta onlarla beraber olduğunu ileri sürüyordu.

Bu gelişmeler sırasında «Aydınlar muhalefeti»

ne savaş açan rejim, her olayda ağırlığını koyarak dilediği sonuçları alıyordu. Nitekim, kısa zamanda, yeni seslerin sahipleriyle bunların eserlerini basanlar, yeraltı dergilerini yayanlar tutuklanıp, sanat galerileri kapatılıyor, şairler şuraya buraya dağıtılıyordu. Bütün bu baskılara rağmen, «Aydınlar muhalefeti» bu savaştan mağlûp olarak çıkmadı. Aksine, muhalefet belli bir süreye kadar resmî sanat şeklini aldı ve bu esnada benliğinde hafif değiştirmeler yapmak zorunda kaldı. Bu oluşum ise karşımıza kültürel bir fenomen olarak çıkmıştır. Hem resmî sanat hâline gelmek, hem de özelliğini korumak doğrusu ustaca bir maharetti. Bu sıralarda, «Aydınlar muhalefeti»nin içinden yeni bir kuvvet doğdu. Bu kuvvet sadece, yalnız resmî sanat ve kültüre karşı değil, aynı zamanda rejimin ideolojik tatbikatına da muhalifti. Bu, âdeta iki zıt ucun bir noktada birleşmesi gibi idi. Toplumun sosyal ve politik bilgilere susamış olmasını nazara alanlar, rejim tarafından halka verilen yanlış bilgilere karşı çıktılar, devletin haberleşmedeki kontrol ve yön verme çabalarıyla çarpışmaya başladılar. Bu yeni kuvvete «Samizdat» adı verildi.

Samizdat; roman, hikâye, piyes, hâtıralar, yazılar, açık mektuplar, resmî toplantıların stenoyla tutulmuş notları, duruşmalar sırasında dinlenen sanıkların, tanıkların ortaya attıkları konuları, binlerce, on binlerce fotokopi hâlinde bütün ülkeye yayan ve elden ele dolaşmasını sağlayan gizli örgütün adıdır.

Beş yıllık bir süre sonunda, Samizdat'ın edebiyat alanından, toplumsal ve politik alana kaydığını gördük. Bu süre içinde rejim Samizdat'ın eylemlerini sıkı sıkı izliyor ve onun varlığını aydınlar muhalefeti'n-

den daha sakıncalı bulunduğu için, hırslı ve çetin bir savaş açmış bulunuyordu...

Bu mücadelenin örnekleri arasında «Siniavsky ve Daniel'in» yedişer yıla mahkûm edilişleri, özel cezaevlerinden iş kamplarına sürülmeleri, bu sırada da batılı ülkelerde kitaplarının yayınlanması vardır. (1965)

Ukrayna'da 1967 yılında, politik mahkemeleri izlemek ve dosyalamak suçundan üç yıla mahkûm olan Viacheslov Chornivil de örnekler arasındadır. Bunlar gibi Yuri Galanskov yedi yıla, Alexander Ginsburg, Siniavsky ve Daniel'in 1968 yılındaki duruşmalarını izlemekten ve belge toplamaktan ötürü beş yıla mahkûm edilmişlerdir.

Anatoly Marchenko ise Stalin sonrası tecrit kamplarını izah eden kitabı yüzünden 1968 yılında bir yıla mahkûm edildi.

Herşeye rağmen Samizdat da aynen, aydınlar muhalefeti gibi bir kuvvetin doğmasına sebep oldu. Bu, ilk defa rejime baş kaldıran, hiç olmazsa buna çabalaayan bir çekirdeğin ortaya çıkmasıydı. Bu davranışlar gelişerek, kendine demokratik eylem adını verdi.

Rejime karşı yeni bir aşama olan bu politik başkaldırıların sebepleri şunlardır:

İlk başta kat'i bir organizasyon şeklinde olmayan, kendini bir eylem addeden bu hareketin, faal üyeleri, liderleri vardır ve en mühimi, sempatizanların ehemmiyetli bir rakamda oluşudur. İkincisi, kat'i amaçlar ve kendilerine has taktikleri kullanışlarıdır. Üçüncüsü ise, kanunî statüko ile faaliyetlerini duyurma ihtiyacı ve bunu elde etme çabalarıdır.

Bunlar, demokratik eylemleri lâlettayin yeraltı

gruplarından ayrı tutacak seviye ve nitelikte oluşunu göstermektedir. Demokratik eylemi incelerken, onun açık gayeleri göz önünde tutulacak, başarı şansları tartışılacaktır. Ancak buna başlamadan evvel Sovyetler Birliğinin herhangi bir muhalefete karşı ideolojik tutumunu incelemek gerekir.

Yazarın çok iyi hatırladığı gibi, 1952-1956 yıllarında rejimden memnun olmayan ve ona karşı büyük sayıda vatandaş mevcuttu. Bu huzursuzluk sadece evlerde odalarda bahis konusu oluyor, ama sadece orada kalmayacak nitelik taşıyordu.

İdeolojiye menfi anlamda bir konu ise «Rejim şunu yapıyor, şu sırada neden bunu yapmıyor?» kabilinden idi. Asıl arzulanan ise söylenmiyor, sorulmuyordu.

Rejim, ideolojisine vaad ettiği gibi sadık kalmıyor veya sanki o ideoloji tamamen unutulmuş; gölgeleşmiş gibi görünüyordu.

Müşbet bir ideoloji, muhaliflere kuvvetle karşı koyabilecek resmî bir ideoloji, bu devrenin ancak son zamanlarında vücut buldu. Bu, son derece ilginç problemin delillerini, yeteri kadar bilememekten ötürü hiçbir zaman çözemeyeceğim. Malûm sebeplerden dolayı gerçekleri tam olarak öğrenmek zaten imkânsız olduğundan, ancak belki bunları bir gün KGB'nin savaş sonrası yayınlanacak arşivlerinden öğrenebileceğiz. Muhakkak olan, fertler ve bazı ufak gruplar, kat'i ve kesin bir ideoloji sahibi idiler...

İzah edilemeyen, o zamanki, fikirlerin kapanık halleri müşbet bir ideolojinin hakikaten başlayıp, başlamamış olduğunu dahi belirtmeyecek karanlıklar

içinde bulunuşuydu... Belki fikirler, doğarken imha ediliyorlardı.

Son onbeş yıl içinde en aşağı üç ayrı ideolojik görüş kaydedilebilir. Bunlar muhalefetin tohumunu attığı ideolojinin kristalleşmiş ilk şekilleridir. Şöyle ki: «Gerçek Marxizm - Leninizm.»

«Hristiyan ideolojisi», «Hür ideoloji», «Gerçek Marxizm - Leninizm» doktrini rejimin «Marxist - Leninist» ideolojisini yolundan sökmüş, kendi çıkarlarını ön plâna alarak, pratik yolla o teoriden uzaklaşmış ve topluma bazı hastalıklarını tedavi etmek amacıyla o doktrinin esas prensiplerine geri dönmeyi şart koştur.

«Hristiyan ideoloji»sinin taraftarları toplum hayatının, Hristiyanlık moralleri esasına dönmesi prensibini gütmektedirler. Bu bir «Slavofil» rûh hâletidir ve Rusya'da müsbet bir rölü vardır. Nihayet hür ideolojiye inananlar katiyetle batılı tarz demokratik cemiyete geçişi istemekte, fakat aynı zamanda hükümetin ve halkın tahakkümünü de şart olarak ileri sürmektedirler.

Marxist-Leninist ideolojiyi temsil edenler arasında 1968 yılında ölen Alexei Kosterin, Peter Gri-gorenko ve İvan Yakhimocich'i sayabiliriz.

«Hristiyan ideolojisi»nin ilham kaynağı olarak şayanı dikkat bir kişi olan I. Ogurtsov karşımıza çıkıyor. Doktrinine Rusya'daki «Hristiyan birliği» adını da o koymuştur.

Son olarak da, Akademisyen Andrei D. Saharov ve Pavel Litvinov «Hür İdeoloji»nin temsilcisi olarak mühim bir yer işgal etmişlerdir.

Bu ideolojistlerin değişik bir tutum içinde reji-

me çok bağı çevrelere intibak etmiş olmaları da ayrıca hayret edilecek bir gerçektir.

İdeolojistler, büyük çapta şekilsiz, bariz olmayan zümresizlikleriyle dikkati çekmişlerdir. Hiçbir kimse, şimdiye kadar onların olgunluk ve ikna kaabiliyetlerini yeterli bulamamıştır. Bunlar inananlar tarafından ise kayıtsız şartsız kabul edilmişlerdir.

Her doktrinin taraftarları, ortak bir şeye inanmanın şart olduğunu, fakat o şey'in ne olduğunu katıyetle bilememektedirler.

Ayrıca, bu doktrinler berrak değildirler ve çoğunlukla birbirleriyle çelişkiye düşmüşlerdir. Bu belirsizliklerinden ötürüdür ki, büyük bir zümreye hitap edememişlerdir. Ancak işçi sınıfının ideolojiye olan mutlak ihtiyacı rejime muhalif olmasını şart kıldığı için, onlardaki menfi tepkileri beslemeğe yaramıştır.

Demokratik eylemler benim şahsen bildiğim kadar yukarıda belirtmeğe çalıştığım üç grup ideolojistleri bir araya toplar. Kendi inancı böylece ya Marxizm - Leninizm'den geçen bir elektrik cereyanı gibi etkiyle, Rus Hristiyanlığı ve «hürriyeti» kendinde bulur.

«Zaten, bugün Rusya'da bu böylece isimlendirilmiştir.»

Netice olarak şöyle derleyebiliriz: Demokratik eylemler henüz gelişme devresindedir, müsbet ve sarıh bir program sunmadıkça, onun taraftarları hep birlikte sadece bir şeye inanmaktadırlar: Kanunlar, insan hakları ve hürriyetleri esaslarına göre kurulmalı ve yürütülmelidir.

Bu hareketin taraftarları, onu destekleyen kişiler

ise, güdülen amaç kadar şüphelidir. Bilfiil çalışan bir sürü kişilerin yanında, harekete sempati duyup, onun gelişmesi, yerleşmesi için günlerce çalışanlar mevcuttur. Tam bir rakam verebilmek hiçbir gün mümkün olamayacağı gibi, daima değişmesinden ötürü de imkânsızdır. Şu sıralarda rejim «Artan bir baskı» politikası güttüğünden, hareket büyük bir ihtimalle sönecektir. Bazı üyeler hapse girecek, diğerleri ise bu durumun acı sonuçlarını günlük hayatlarında zaman zaman göreceklerdir. İleride baskı hafifletildiği takdirde üye sayısında artış tekrar başkaldırıp kendini gösterecektir.

Taraftarların miktarından daha ilgi çekici bir yön hareketin sosyal dokusudur. Aşağıdaki inceleme sarıh bir mahiyet taşıyor: Glansgov v.s., Ginsburg'un yargılanmasına itiraz edenler.

Aslında herkes, serbestçe fikir beyan edilebilmesi gereken bir yargılamada, kişiler, rejimin kanuna ve insan haklarına daha titizlikle riayet etmesini bekler. Dâvayı protesto imzası atan çoğunluk, aslında Glanskov ve Ginsburg'u üstelik şahsen hiç tanımayan kimselerdir.

Böylece anlaşıyor ki, kamu oyunun aşırı heyecanlı protesto gösterileri hukukî yönden esaslı görülmemekle beraber hareketin belki başlangıcı olarak sayılabilir.

Esas olan, onların 1968 yılında, tam mânası ile işi ele almış olma keyfiyetidir. Ancak, çok daha evvel 1965 yılında «Kanuna uyma» fikri ile toplumda rejime karşı türlü faaliyet göze çarpmıştır. 5 Aralık 1965 te Moskova'nın Puşkin meydanında ve Siniavsky ile Da-

niel'in halk huzurunda yargılanması isteği ile yapılan miting örnek olarak gösterilebilir.

Bu mitinge yüz kişi katıldığı halde hiç kimse tevkif edilmemiş, yalnız muayyen bir talebe grubu Moskova üniversitesinden ihraç edilmişti. Çeşitli hükümet icraatına karşı kolektif mektuplar yazılarak, 1966 yılında Siniavsky ve Daniel'in affedilmesi rica edildi; diğer bir mektupla da ceza kanununun yeni maddelerine «190/1 ve 190/3» itiraz edildi. Bu taleplere aydın sınıfların ileri gelen kimseleri de imza attığı için, öteki tanınmamış imza sahipleri bilinen baskılardan kendilerini kurtarabildiler.

Gene Puşkin meydanında yapılan diğer bir gösteride «22 OCAK 1967» Yuri Glanskov, Alexei Dobrovosky, Vera Lashkova ve Peter Radzievsky'nin serbest bırakılmaları istenildi. (Bu gösteriye elliye yakın kişi katıldı. Bunlardan beşi tevkif edildi, dört kişinin de bir yıldan üç yıla kadar ceza kanununun 190/3 maddesi gereğince hapsedilmesi kararına varıldı.) Kolektif ve hususî mektuplarla toplam olarak 738 kişi Ginsburg - Glanskov mahkemesine itiraz imzası attı. Bu kişilerin 98 inin ne ile meşgul oldukları bilinmiyor. Aşağıdaki liste ise vazifeleri bilinen kişilerin toplamını gösteriyor.

İŞ	YÜZDE
Akademisyenler	45
San'at kolları ile meşgul olanlar	22
Mühendis ve teknisyenler	13
Öğretmenler, doktorlar, avukatlar ve basınla ilgili bürolarda çalışanlar	9
İşçiler	6
Öğrenciler	5

Aşağıda ise rakamları gösteriyoruz:

İŞ	ADET
Akademisyenler (doktora vermiş 35 aday 94, yüksek derece almamış 185 kişi)	314
San'at kolları (Resmî sendikalara bağlı 90, üye olmayan 67 kişi)	157
Mühendisler ve teknisyenler (80 mühendis 12 teknisyen)	92
Öğretmen, doktor, avukat ve basın bürolarında çalışanlar (14 yazar, 14 matbaa personeli, 15 öğretmen, 9 doktor, 3 avukat, 7 yukardaki mes- leklerden emekli, 1 papaz, 1 kolektif çiftlik başkanı)	65
İşçiler	40
Öğrenciler	32

GÖRÜLÜYOR ki, protesto anlamına imza atmış olan kimselerin çoğunluğu akademik çevrelerden geliyor. Binaenaleyh hareketi destekleyen zümre böylece beliriyor. Ancak işlerinin cinsi, toplumumuzdaki durumları ve düşünce tarzları yüzünden bana göre, bilginler zümresi müsbet bir harekete geçemeyecektir. Bu zümre, aksettirmeğe hazır fakat, eylemde çekingendi. Kanaatimce, bilginlerin ve ilim adamlarının meslekleri dolayısıyla düşünmeğe ayırmaları gereken ortama ve vakte ihtiyaçları vardır. Bilginlerin toplum içinde elde ettikleri imkânlar kendilerini tehlikeye atmalarına bir engeldir. Onlardan gelen bir fikir, pratik olmaktan çok mütalâaların dile getirilişidir.

Bugünkü durumda işçi sınıfı muhafazakâr ve pasif olmakla beraber, ileride fabrika işçilerinin grev hakkına ulaşması normaldir de, buna mukabil bir ilmî araştırma enstitüsünde grev konusu akla bile gelmez. Aydın sınıfın «hareketi» temelinden desteklediği bir gerçektir. Fakat «aydınlar sınıfı» deymi biraz muğlak olduğundan —çünkü toplumda muayyen pozisyonda, muayyen bir kişi veya elle tutulur bir grup gösterilmediğinden— ben şahsen bu kişileri tüm olarak «orta sınıf» diye adlandırıyorum.

Aslında, dünyanın her tarafında, orta sınıftan daha çok gelirli mesleklerin icabı, daha çok pasif kalma durumunda olan kimselerin hareketleri ve faaliyetleri için pratik ve entelektüel olma yönünden hürriyete ihtiyacı vardır. Ayrıca, mal sahibi sınıf ise, ancak kanunun gösterdiği şekilde yaşamağa ve faydalanmağa mecburdur. Dolayısıyla bu zümre demokratik rejimlerin elle tutulur zümresini teşkil eder.

Benim inancım, memleketimizde de artık bu sınıfın yavaş yavaş doğmaya başladığıdır. Buna ayrıca «uzmanlar sınıfı» da diyebiliriz.

Savaş yıllarında icraatını düzene koyabilmek için Sovyetler Birliğinin, ekonomik ve ilmî kaynakları ve zümreleri desteklemesi icap etti. Dünyada ve bizde teknik ve ilmî elemanlar gitgide arttığı için, bu sınıfın gelişmesini ve artmasını, bunlar kendiliğinden sağladı.

Bu zümrenin, bugünkü Sovyet Rusya standartlarına göre yaşantıları yüksektir. İyi döşenmiş bir ortak apartman, iyi gıda, giyim ve hattâ bazen bir otomobil sahibi olan bu kimseler, mevcut eğlence yerlerine gidebilecek kadar kazanmaktadırlar. Toplum

içindeki itibarlarını yükseltmek için cazip meslekler peşinde koşmaktadırlar.

Öte yandan da kültür sahalarını genişletebilmek amacıyla, ciddi bir konsere gitmek, güzel san'atlarla ilgilenmek ve tiyatroya gitmek gibi imkânlardan faydalanırlar. Tutumlarını toplumun gösterdiği yöne ayarlarlar, böylece tüm halinde eşittirler...

Grubda serbest meslek sahibi olanlar da mevcuttur. Artist, yazar, akademik kariyer ve ekonomik sahada çalışanlar da çoktur. Dediğim gibi bunlar «Uzmanlar sınıfı» dırlar. Ve bu sınıf birliğini bilir. beraberliğini her fırsatta hissettirir.

Glanskov-Ginsburg mahkemesine imza ve gösterileri ile itiraz edenler, tabii ki «orta sınıf»ın tümü değildi. Fakat bu zümrenin bazı temsilcileri şahıslarını tehlikeye koymak pahasına dahi olsa rejimden kanunun tatbikini talep ettiler.

Cemiyetin büyük bir tabakası olan etkili sınıfın, demokratik harekete böylece ilk adımını attırdığını görüyoruz. Bunun yanında ise birbirleriyle ilgili ve önemli faktör bu «gelişime» engel sayılmaktadır.

Bu faktörlerin ilk iki tanesi derhal göze çarpan niteliktedir: Birincisi, plânlı bir şekilde hareket edilerek, toplum içinde açıkça bağımsız kişilerin faaliyetlerine sekte vurmak, ki bu yıllardır süregelen bir tutum ve taktikdir. (Orta sınıf) diye adlandırdığımız zümre üzerinde bir baskı ve acılık doğurduğu aşikârdır. Bu ayıklama ameliyesi ya sürgüne yollama veya yurt dışına atılma şekilleriyle tatbik edilmiş ve geniş miktarda bir halk tabakasını etkilemiştir. İkincisi; «Orta sınıfın» demokratik reformlara olan ihtiyacına inanan bir kısmı, ama aynı zamanda fikren en fazla

pasif kalma yoluna giden kişilerdir. Bunlar «Yapılacak birşey yok, benim elimden ne gelir? Kafanı bir duvara vurarak kıramazsın ya...» kabilinden söz edenlerdir.

Rejimin kuvvetine tepki olarak tâkatsiz bir emel güdenlerdir. Üçüncü faktör ise daha az açık olmakla beraber, çok ilginçtir. Bilindiği gibi dünyanın her yerinde hükümet memurları toplumdaki değişikliklere en az itibar eden ve bunlara inancı olmayan zümredir. Bu, tabiî bir reaksiyondur. Hükûmetin büyük çarkı içinde, kendisini belirsiz bir kişi olarak görmenin etkisinde, çarkın dehşeti karşısında ezilir ve başkaldırmayı yersiz bulur. Aynı zamanda topluma karşı olan sorumsuzluk duygusu onun, verilen emirlere daima itaat etmiş olmasından doğmuştur. Bu sebeple bir probleme, itiraz imkânı elinde olsa bile, vazifesini ifa etme alışkanlığıyla bunu yapmaz, yapamaz. Devlet memuru için çalışma anlamı daralmış ve «İŞİM» halini almıştır. Çalıştığı süre bir otomat gibi hareket eder, gün dolduğu vakit tamamen pasif bir şekilde evine çekilir. Memurun psikolojisi böylelikle gerek kendisi için, gerekse devlet ve rejim için son derece elverişlidir.

Ülkemizde, herkes devlet için çalıştığından «Devlet memuru psikolojisi» hepimizde yer etmiştir. Yazarlar sendikasına üye olan her yazar, devlet tesislerinde vazife gören her ilim adamı, alelade işçiler, ortak çiftliklerin başlarındaki kişilerin her biri, aynen KGB, veya İçişleri Bakanlığındaki ileri gelen memurunki gibi bir psikolojiye sahiptirler.

Sovyetler Birliğinde kişilerin açık veya örtülü protestolarının niteliği en küçük bir memur ile baştaki

âmirininkinin eş tepkiler olduğunu bir kere daha bize gösteriyor.

Batılıların «Sovyet Liberalizmi»nin «ölçüsü» olarak gösterdikleri yazarlarda da aynı tutumu görürüz. Meselâ: Haklarını ve vazifelerini bir yazarınki gibi savunmaktansa «Edebîyat işçileri» adına bürünüp, pasif kalmayı tercih ederler.

Alexander Solzhenitsyn 1967 yılında Sovyet Yazarları Dördüncü Kongresine yazdığı açık mektubunda sansürün kaldırılmasını talep ettiği vakit, Daily Telegraph Gazetesinin Moskova muhabiri John Miller, tanınmış bir Sovyet şairine Solzhenitsyn'nin protestosunu destekleyip, desteklemediğini sorduğu zaman aldığı cevap: «Hayır» oldu. Sonra ünlü şair şöyle devam etti: «Anlamanız lâzım gelen birşey var. O da, bu meselenin bizi ilgilendirmediğidir. Bu, devletle olan münasebetlerimiz nedeniyle böyledir.»

Bu sözleri söylerken, bir yazarın, vicdanından doğan sesi ve yazılarında aksettirdiği, moral tutumu, düşündüğünü yazmaktan ziyade «Sovyetler Birliği Yazarları» sendikasına olan bağılılığıyla ilişkilerinin derinliğini aksettirmiş oluyordu.

O da protesto edilebilir fakat onunki ancak patronundan gayrı memnun olmak veya az maaş almak gibi, bu, teşkilâta doğrudan doğruya dokunmayan sebeplerden gelebilir...

Tabii ki bu bir «iç mesele» dir ve o departmanla ilgisi olmayanları ilgilendirmez... Yukardaki konuşma, gariptir ki Moskova'nın yalnız yabancı para ile alış-veriş yapılan bir mağazasında cereyan etmiştir. Ancak bazı kişiler, o dükkâna girebilme haklarına sahiptirler.

Orta sınıfın hükümet memuru-durumunu benimsemesi psikolojiktir, sosyal dengede tam orta yeri tutmasını sağlar. Bu sınıfın çoğunluğu Komünist partisi işçileri olduğundan bunlar bugünkü rejimin değişmesinden çok yerine gelecek olanları merak etmekte ve ileriye daha çok korku ile bakmaktadırlar. «Gelen gideni aratır» endişesi, başkaldırıp söz etmelerine önemli bir engeldir.

Bu durum çok ilgi çekici bir konuyu ortaya koymaktadır. Şöyle ki, memleketimizde şahıs hürriyetini, demokratik idareyi idrâk duygusu mevcuttur. Ancak, bu duyguya sahip sosyal sınıfın, çoğunluğu o derece basit düşünceli ve hükümet memuru psikozunda hareket eder ki, entelektüel ve fikren hür kimseler de pasif kalınca «Demokratik hareketin» başarı şansını böylece gözelemiş olurlar...

Orta sınıfta gördüğümüz bu zıdlaşma, bir yerde, rejimdeki çelişkilerle eşittir.

Rejim son derece de dinamik diyebileceğimiz iç değişiklikler ve reformlar geçirmiştir. «İkinci Dünya Savaşından beş yıl önce Stalin'in din adamları ile olan mücadelesi ve onların yok edilmesi» buna örnektir.

Bürokratik sınıfın tekrar ele alınması, ancak hiç soru sormayan itaatkâr kimselerin iştirâki ile mümkün olabildi.

Bu «olmadık eylem», eski bürokratik üyelerin ortaya attığı metodlarla, en hür fikirli kişilerin toplumdan atılmaları ile başladı. Bu sebeple daha zayıf ve kararsız bir zümre meydana geldi.

Bürokratlar alışık oldukları gibi, kayıtsız şartsız iktidarı elde tutmasını bilmekle beraber, iktidarın nasıl kullanılacağından habersizdirler...

Yeni fikirleri inceleyip maletmek şöyle dursun, bunları imtiyazlarına hakaret sayar ve iterlerdi.

Acı bir gerçek böylece ortaya çıkıyor: İktidar fikri ne bir doktrine ne bir liderin gücüne, yalnız iktidarın kendine dayanıyor... Hükümetçe yönetilen bütün tesisler, sürdürülen mevcut sistemle yönetilmektedirler.

Rejim, iktidarda kalabilmek için, zaman zaman değişiklikler geçirmeli, fakat kişiliğini daima muhafaza etmek için de, herşey olduğu yerde kalmalıdır. Bu çelişki bilhassa ekonomik reformda göze çarpar. Ağır yürüyen fakat rejimde hayati önemi olan reform, 1965 yılında «karar vermenin ve sorumluluğun paylaşılması» şeklinde adlandırılmıştır.

Şahsi siyaset en önde gelen bir faktördür. Rejim, ne Stalinizm'in geri gelmesini, ne aydınların hapse girmesini, ne de Çekoslovakya'da olduğu gibi «kardeşlik yardımının» geri gelmesini istemektedir. Yeğâne isteği herşeyin süregeldiği gibi devam etmesi, kanunlara riayet edilmesi, aydınların sesini kesmesi, sistemin bilinmedik, alışılmadık reformlarla sarsılma tehlikesine maruz kalmamasıdır.

Rejim saldırıda değil, prensip olarak savunmadadır. Sloganı «bize dokunmayın, biz de size dokunmayız.» Gayesi ise «herşeyi yerli yerinde tutalım, değişmeyelim»dir. Bu, belki son 50 yıl içinde, rejimin tuttuğu en insanî yol olmakla beraber, en az çekici olanıdır.

Şöyle ki: Pasif bir bürokratik zümrenin karşısın-

da, gene pasif bir orta sınıf mevcuttur. Bürokratik zümrenin hiçbir değişikliğe eğilimi olmayışı onların iktidarda uzun müddet kalabilmek imkânlarını kuvvetlendiriyor. Bunlar ufak tefek zıtlıklarla bu tutumu yürütebileceklerine inanmışlardır.

Güya yerleşmiş durumda bir rejimin mutlaka belirli ve kanunî bir çerçeveye girmesi şarttır. Bu çerçeve toplumdaki kişilerin kendilerinden istenene ve kanunun gereklerine riayet etmelerini sağlayacaktır.

Stalin ve hattâ ondan sonra Kruşçev zamanlarında yukarıdan idare edilme tarzındaki yönetim vatandaşlara onlardan beklenen «şey»i yapma emrini sessiz, fakat katiyetle anlatıyordu.

Kanunlarda «DEKOR» diyebileceğimiz türlü yönler, türlü kişilere karşı değişik olarak kullanılıyordu.

Fakat zamanla gerek yukarıdan, gerekse aşağıdan gelen ortak bir arzu doğdu. Konuşulmadan, tartışılmadan, gözü kapalı alınan kararlar yerine yazılı ve esaslı bir fikri açıklayan kararlar istendi. Bu arzu bir «karsızlık devresi» nin açılmasına sebep oldu.

Az dahi olsa kanuna uymak ihtiyacı «yukarıdakilerde» evvelce belirmişti... Devletin esaslı makamlarındaki elemanlar arasında yer yer değişiklikler yapıldı. 1954 den bu yana yavaş yavaş kanuna daha ziyade riayet etme belirtileri göze çarptı.

Bu, milletlerarası kaidelere uyacak Sovyetler Birliği kanunlarının ahengini batıya yöneltti... Personel değişiklikleri de kanuni incelemeler sonucu tatbik edildi.

Kanuna uyma ağır adımlarla ilerlerken, bunun hızı aşağıdaki sebeplerden daha da aksadı: Birincisi; devlet, politik sebeplerden milletlerarası kaidelerin

dışında (ki, onları evvelce kabul etmişti) nizam kurdu ve talimatda bulundu. Meselâ, bir vatandaşı beş yıl sürgüne ve ağır işe, o vatandaşın sabit bir mesleği yoksa süremezdi. Bunun sonunda yabancı parası ile yakalanan bir kimse ölümle cezalandırılacak gibi sert kararlar Sovyetlerin imzalamış olduğu anlaşma prensiplerine aykırı idi...

İkincisi, personel kanunu değişiklikleri esaslı olmayıp, dar bir ölçüde ve ağır işliyordu. Yönetimde yetkililerin kıtlığı nedeni ile engeller artıyordu...

Üçüncüsü; idare ve profesyonel duygu, onların etkilerini çürüterek, herhangi bir konuyu gözü kapalı bertaraf ediyordu... Toplumdaki itibarlarının sarsılmaması onlar için ön plândaydı...

Dördüncüsü; Sovyetler Birliği camiasında, kanuna itaat ve inancın köksüzlüğü yüzünden «sınıf» konusu doktrinleri sanki korur gözücüüp, aslında yalnız rejimin çıkarına çalışıldığıdır.

Kanunun tatbikatı, hareketi «yukarıdan» başlatıldığı halde, bürokratik bataklığa gömüldü. Aniden, «aşağıdakiler»den de kanuna uymayı talep edici sesler yükselmeğe başladı. Böylece «orta sınıf» ki Sovyetler camiasında yegâne kanunu hisseden ve anlayan sınıftır, çekingenlikle dahi olsa, rejimin yararlarından çok, halka hak tanınmasını talep eden seslenişlerde bulundu...

Şimdi anlaşılıyor ki, Sovyetler Birliği kanunlarında resmen yasaklanmayan faaliyet, pratikte vuku bulursa; meselâ Sovyetler Birliği vatandaşlarının yabancılarla temasları, Marxist fikir ve felsefe gütmek veya sanat yönünde sosyalist rejimi öven resim veya yazı yazmamak, daktilo ile yazılmış eserleri

evinde bulundurmak, rejimi tenkid eden herhangi bir belgeye sahip olmak, 190/1 ceza kanununa aykırı gösterilir.

Buna Sovyetler Birliği Kanununun «gri kuşağı» adını takalım. Bugün iki eğilim açık gözüküyor. Rejimin «gri-kuşağı» karartma yoluna gitmesi ki bu ancak, ceza kanununda değişiklikle olabilir. Bir taraftan İdari yetkililerin mevcut kaideleri ısrarla kabul ettirme baskıları, beri yandan ise orta sınıfın «Gri-kuşağı» beyazlatma için evvelce imkânsız gözükken nedenlerin kanunî olduklarını iddia ve kabul ettirme çabaları çarpıyor.

Rejimi müşkül vaziyete sokan bu durumlar toplumdaki kanuna riayet fikrinin esaslı bir şekilde yer etmesiyle yaratılmıştır. Rejim ise dengeyi muhafaza etmek amacıyla kendi kanunlarını devamlı surette göz önünde tutup izlemek, aynı zamanda da demokrasiye yönelimi önlemek için kanun dışına sapsak zorundadır.

Bu tutum ilginç iki olay doğurdu. Kanuni sistem dışında tatbik edilen umumi işkence ve kanuni yolda olan «seçkin» kişilere yapılan eza. Vatandaşların maruz olduğu kanun dışı işkenceler, bilhassa partiden atılmalar ve görevlerine sebepsiz nihayet verilmek suretiyle gösterildi. Glanskov - Ginsburg dâvaları aleyhine imza atmış kimselerin yüzde 15 i bir aylık kısa bir süre içinde işlerinden atılmış, parti mensubu olanlar da derhal partiden ihraç edilmişlerdir.

Seçkinler arasında kanunî takibatın maksadı ise, aynı yolda olanları korkutmak, rejimin güttüğü anlayışta daha vahim bir suç işlemiş olanları affederken, kabahati izah edilmeyip açıklanmayan kişiler hapse

atılarak o andaki şartlara uygun manevî baskılar sağ-lamaktı.

1969 yılı Ocak ayında Moskova'lı bir mühendis olan Vrina Belgorodskaja'nın duruşması buna tipik bir örnek teşkil ediyor.

Kadın, Anatoly Manschenko adlı bir siyasî mah-kûmun kurtarılması için imzalanmış bir dilekçeyi do-laştırmaktan mahkûm edilmiştir.

Aslında, dilekçeyi düzenleyenlerden hiçbiri du-rumu inkâr etmedikleri halde, dâvaya tanık olarak dahi çağırılmamışlardı. Yeni usûl bir baskı tarzı daha Sovyetler Birliğinde günden güne yerleşmektedir: Bu, bazı kişilerin zorla tımarhanelere kapatılma şeklinde uygulanıyor. Aklî muvazenesi tamamen yerinde olan-larla birlikte, hafif sinir belirtileri gösteren kimseleri hastahanelere yatırmak ve böyle gözden uzaklaştı-rmak amacı güdüyor.

Görülüyor ki, «şiddetsiz Stalinizm» hüküm sür-mekte, evvelce şiddetten ötürü ürkmüş vatandaşların korkularına merhem sürülürken, yeni bir şiddet çığı-rı açılmış bulunuyor. Birincisi, «seçerek eziyet» sonra da «mülâyim» diye adlandırabileceğimiz «toplu kişi-lere eziyet»ti. Daha neler olacak istikbâlde aca-ba?

Herşeye rağmen onbeş yıl geriye bakarsak, bu-günkü kanunî sistemin tanzim edilişinde bir ilerleme görürüz. Bu ilerleme yavaş fakat azimli olup alışılmış bürokratik metodların yıkamıyacağı bir yön almıştır.

Bugünkü Sovyet vatandaşı, onbeş yıl öncesine nisbetle şüphesiz ki daha çok güven içinde yaşayıp şahsi hüviyetinin zevkini daha fazla çıkarmaktadır. Bir fabrika direktörü kendi kendine karar verebildiği

gibi bir tiyatro müdürü veya yazarın hak ve ufukları daha da açılmıştır.

Eskiden kendi kendilerine bir karar alamayan, sonradan hiç bir teşebbüse geçemiyen hükûmet memurları, şimdi inisiyatiflerini kullanabilmektedirler. Bu durum memleketin her yerinde fark edilmektedir. Böylelikle yeni bir ideoloji çağrı açılmıştır. Kısa zamanda benimsenen ve yayılan bu ideolojiye «reformizm» ideolojisi adını verebiliriz.

Sosyalizmin «insanileşmesi» esasına dayanan bu görüş, baskılı ve hareketsiz bir sistemin yerine daha hür fikirli ve dinamik bir sistemi getiriyor. Bu şekil, ağır ve köklü esaslara dayanarak, zamanla geliştirilip eski bürokratik zümrenin yerine daha mantıklı ve zekî bir zümre getirecektir. Teorinin gayesi «mantık hakim olacak ve herşey düzene girecektir» cümlesi ile izah edilebilir. Aydınlar ve akademisyenlerin teşkil ettiği çevrelerde çok popüler olan bu teori, esir ve aç olmaktansa karnı tok ve hür olmayı çok daha cazip bulmaktan doğuyor.

Zannedirim ki, Amerika'nın Sovyetler Birliği konusundaki ümitleri bu «saf» diyebileceğimiz görüş açısından ötürüdür. Ayrıca denilebilir ki, tarihe, bilhas-sa Rus tarihine bakılsa hiçbir zaman devamlı zafer ve muvaffakiyetlerle karşılanılmaz. İnsanlık hikâyesi kesintisiz bir gelişme hattı çizemez. İnşler ve çıkışlar bu devrede kendini göstermiştir.

Fikrimi, bir nev'i şekillendirmek için, Washington Post Gazetesinin Moskova muhabiri olan dostum Anatole Shub'un başından geçen tipik bir olayı anlatmak isterim. 1969 yılı mart ayının sonunda, rejimin son derece karışık ve zor durumda olduğunu müşahade

ettiğini ve bu sebeple ona göre Nisan ayında mutlak surette Komünist Partisi Merkez Komitesinin bir toplantı yapması gerektiğine inandığını söyledi. Bu toplantıda her ne kadar esas kararlar alınmayacaksa da, en azından yeni ve daha mutedil bir politik tutuma doğru gidilmesi esaslarıyla görüşülebilirdi. Bu nedenle toplantıdan evvelki süre içinde son derecede dikkatli hareketi ihmal etmedi. Şöyle ki: Hürriyet konusundaki değişiklikler kabul edilmemişken Moskova'dan son kovulan Amerikan muhabiri olmak istemiyordu. Nisan ayında hiçbir değişiklik yapılmadı —Çekoslovakya liderlerindeki değişiklikler hariç— ve Anatole Shub Mayıs ayında Moskova'dan ihraç edildi. Tabiatıyla Anatole Shub Sovyetler Birliği hakkında geniş bilgisi olan Amerikalılardan biriydi. Nisan ayında mutlak bir toplantı yapılması gerektiğine inanması için sebepler vardı. O dahi mübalâğalı bir Amerikan inancı olan «mantıkî değişikliklere» inanarak bekliyordu.

Mantığa dayanan problemlere inanç besleyen Amerikalılar, aynı zamanda hayat standartının ağır adımlarla gelişmesine, Batı kültürünün Rusya'da yayılmasına ve yeni bir hayat tarzının Sovyet toplumunu değiştireceğine kaani idiler.

Yabancı turistler, caz plâkları ve mini etekler «insanî sosyalizm» in yaratıcı unsurları olarak addedilecekti. Belki birgün dizi çıplak bir sosyalizme sahip olacağız. Fakat insanî bir suratı görmek pek kaabil olmayacaktır.

Bence maddî rahatlıkların her günkü hayatta gelişmesi ve ekonomik yönden rahatlamının, baskıyı yok etmesi diye birşey yoktur. Misal olarak gelişmiş

bir millet olan Nazi Almanyasını gösterebiliriz. Tazyik, daima tazyiktir. Fakat her memlekette kendine has usuller vardır. Bunların nedenini, nasıl doğduğunu, ancak o milletin tarihini incelersek anlayabiliriz.

Gelişmiş bir toplumda kişilik anlamı bizdeki anlamdan çok daha sınırlı ve kıttır. Liberalizme gidiş, hızı arttırıyor sanılırken, aslında geriliyor, hızı kesiliyor, şeklini aldığından zaman zaman ne derece başarıya erişildiği hakkında şüphelere düşmemize sebep oluyor. Liberalizasyon, maksatlı bir plânlamanın «yukarıdakiler» tarafından güdülen reformlar ve alınan bir takım tedbirler yolu ile bugünkü durumumuzu radikal bir kalkındırma anlamıdır. Bilindiği gibi böyle bir plânlama hiç bir gün fiiliyata geçmemiştir. Ne de radikal kalkınma gerçekleşmiştir. Sadece birbirine ilişik ve bağları çok zayıf teşebbüslerle alelacele kararlar alınarak bürokratik makinaya ufak tamirler konulmuştur. Defalarca bahsettiğim, «sözüm yabana ekonomik reform» aslında önde gitmektedir ama parti mekanizması tarafından devamlı surette sabote edilmektedir. Sebebi, böyle bir reform tam yetki ve mantıkla güdüldüğü takdirde devlet mekanizmasının gücünü tehdit eder yerini alır.

Liberalizasyon kendi kendine de bir biçim olabilir. O, ancak rejimin, toplumun isteklerine karşı kendi anlamındaki liberalizasyona getireceği feragat ile olur. Dünyada durmadan değişen koşullar, rejimin artık kendini alıştırması ve bunları kabul şartını getiriyor.

Bir başka şekliyle izah edersek, sistem kendini ayarlamalı, iç ve dış tutumunu, ekonomik gücünü buna uydurmalıdır.

Değişen koşulları idare eden sınıfa önceden bil-

dirmesi lâzım. Ancak, görüyoruz ki bu dahi tatbik edilememiştir. Rejim, usûl ve takdirlerini mükemmelliğın ta kendisi addettiğinden bunları isteyerek değıştir-mek veya feragat yoluna gitmekten çok uzak bir tutumdur.

Son zamanlarda çok bahsi geçen «Hürriyet açısı-nı genişletmek» lâfı, rejimin daha çok, ihtiyarlıktan, eli ayağı tutmaz hâle gelmesinden ötürüdür. Rejim ihtiyarlamaktadır. Eskiden olduğu gibi gücü ve canlılığı ile herkese ve herşeye baskı yapacak hâli yoktur.

Seçkin tabakanın dokusu değışmekte olup, evvelce de bahsettiğimiz gibi, çağdaş dünyanın gidişi, zaten ona zor ayak uydurabilen rejim için daha da muğlaklaşmıştır. Toplumun yapısı da gün geçtikçe değışmektedir. Aşağıda göstereceğim örnekle durumu daha iyi anlayabiliriz. Farzedelim ki, iki eli havada bir adamın karşısında elinde makineli tüfek tutan, bir adam var ve saatlerce bu vaziyette duruyorlar. Makinalıyı tutan kişinin eli gevşeyecek, elleri yukarda olan da bundan faydalanıp aşağı indirerek rahatlamak isteyecektir. Aynen bu misal gibi bizler de «rahatlamak», sâkin ve huzurlu bir yaşantı peşindeyiz. Bu emel toplumumuzun her sınıfında aynı şiddetle özlenir. Orta tabaka ve hattâ yukarıdakiler bile bunu hissetmektedirler.

Süregelen liberalizasyon rejimi canlanmaktan çok çürümeye yüz tuttuğuna göre, mantikî sonucu ölüm olacaktır. Bunu ise muhakkak ki, bir anarşi takip edecek.

Eğer rejimin tekâmülü «hareketsiz bir eşitliğin zirvesine çıkması» ile aynı sayılırsa, o zaman, evvel-

ce bahsetmiş olduğum «demokratik hareket» enerjiye karşı «fenomen» olur.

Ümit edilir ki, baş kaldıran hareket muvaffak olsun, tazyiklere rağmen etkili bir duruma geçsin, yeter derecede köklü ve sabit bir program çizsin ve o yolda gelişebilsin... Maksada erişme çabasında onu takip edenler, izinde yürüyenler çok olacaktır.

Ancak, «orta sınıf»ın bir kısmı iç zıdlaşmalardan güçsüz düşmüş olup, «hareket»in rejimle yüz yüze gelmesine müsaade etmiyecektir. Bu sınıf, rejimin, kendi kendini yitirmesi veya çökmesi hâlinde dahi toplumu yeniden düzenlemek kudretine sahip olamayacaklardır.

Bu durumda «Demokratik Hareket» çoğunluktan destek görebilecek midir? Bu soruya cevap vermek zordur. Çünkü bürokratik zümre dahil olmak üzere, hiç kimse halkın ne tutum takınacağını bilememektedir.

KGB tabiyatıyla haberleri bürokratik seçkinlere iletiyor. Bu zümre memleketteki nabız atışını kendi metodlarıyla kontrol etmektedir.

Bu haberler, tabii ki, günlük gazetelerde çıkanlardan çok değişiktir. KGB'nin verdiği informasyonun ne derece doğru olacağı da ayrı bir konudur.

Rejimin, daha fazla çaba sarf ederek insanların neler isteyip, nelerden bahsettiklerini öğreneceğı yerde, büyük çabalarla halkı konuşmaktan menetmeye kalkışması göze batan önemli bir zıdlaşmadır.

Görüşüme göre bu genel tutuma «pasif memnuniyetsizlik» denebilir. Memnuniyetsizlikler daha ziyade rejime değil de «zaten çoğunluk başka çare olmadı-

ğından düşünmez hâle gelmiştir» rejimin sadece belli cephelerine karşıdır. Bu cephelerin onarılması, rejimin hayatı için şarttır. Meselâ, işçi sınıfı fabrika idaresi ile karşı karşıya gelememekten, bu haktan mahrum bulunmaktan ötürü şikâyetçidir.

Ortak çiftçiler «Kolhoz» denilen tüzel kişiye bağılırlar, o da o bölge yöneticilerinin emrine göre hareket etmekle mükelleftir. İstisnasız her vatandaş servetçe eşit olmamaktan, düşük yevmiye ve maaşlardan, mesken problemlerinden ve serbest hareket edemeyip, devamlı kontrol altında bulunmaktan şikâyetçi ve kızgındır.

Hoşnutsuzluk gitgide daha gürültülü bir şekil aldığından herkes kabahatı kimde bulacağını kestirememektedir.

Ağır adımlarla ilerlemesine rağmen hayat standardı yavaş yavaş yükseliyor. Devamlı inşaat yapılması hoşnutsuzluğu tamamen silememekle beraber, iyimser bir çaba olarak hoş gitmektedir. Rejim, sertleşmiş, âdeta kemikleşmiş olmasından ötürü sanayi yönünden yapılması gereken hamlelerde güçlük çektiğinden, toplumumuzun bir takım bölümlerinde hayat standardı tehlikeye girecektir.

O zaman halkın hoşnutsuzluğu nasıl bir şekil alacaktır? Meşru demokratik bir direniş mi, yoksa ferdi veya toplum hâlinde bir şiddet ile mi?

Benim anlamıma göre, hiçbir fikir halkın çoğunluğu tarafından anlaşılmadıkça tatbik edilemez.

Belki tarihinden bu yana var olan sebeplerden veya yer etmiş öteki fikirlerden dolayı Rus halkı, ken-

dini idare etmek, kanun karşısında eşit olmak ve şahıs hürriyetini anlamak gücünden mahrumdur.

Pratik hürriyet fikri bile, bir Rus'un yaşantısını sağlayacağı yerde, sırtından bu kurnaz kişinin faydalanacağı korkusu içindedir.

Çoğunlukla «Hürriyet», «karışıklık» la eşit anlama alınır. Sanki anti-sosyal ve tehlikeli bir faaliyete atıldıkları sanılır ve korkulur. Bunun yanında, kuvvete, iktidara, ilim ve terbiyeye saygısı olup, insanların tek başına şahsen sivrilmesi, genel aklın alamıyacağı bir olaydır.

Rus halkı Avrupa'nın benimsediği insan hakları geleneğinden hiçbir şekilde faydalanamamıştır. Rus tarihinde, insan, daima bir vasıta kalmış, hiçbir zaman bir sonuç olamamıştır.

Stalin devri «insan kişiliğinin yönetilmesi» kampanyasına ters düşen bu anlayış bize o sıralarda insanların ezildiği, çok tazyik ve dehşet içinde yaşadığı unutulmaz günleri hatırlatır.

Resmî propaganda mekanizması ise devamlı surette «kişi» anlamının karşısına «müşterek»i çıkartmağa gayret ederken birinin ehemmiyetsizliğinin yanında diğlerinin haşmetini tekrarlar.

Böylelikle tabii bir duygu olan «kişi» nin menfaatini, tabiata karşı ve bencilcesine bir hâl imiş gibi düşünmeğe başlar.

Bu, toplumun hiçbir müsbet fikri olmadığını mı gösterir? Yalnız «kuvvetli idare» ye ve onun kuvvetli

olduğu için zayıflaması ihtimali olmadığına mı inandığının ispatıdır. Rus halkının, geçmiş ve bugünkü tarihine göz atılırsa, bir tek müsbet ve kat'i fikre sahiptir: ADALET...

Bizi yöneten hükümet kuvvetli olmakla kalmayıp, adalet sınırları içinde düşünüp hareket etmelidir. Herkes adilane yaşamalı ve hareket etmelidir.

Bu inançla ölmek, «canının istediğini yapmak» tan çok daha önemlidir ve evhendir.

Adalet'in aşikâr cazibesini göz önünde tutarak konuyu incelersek, Rus halkının psikolojik yönüne tahribkâr bir tesiri olduğunu görürüz.

Pratik düşünüş ile adalet «kimse benden daha iyi yaşamamalı» arzusunu kapsar. (Bunun yanında kimsenin ses çıkartmadığı, eşit olmayan yevmiyeler ve dolayısıyla çok aşağı standartta yaşayanlarla kabul edilmişlerdir.)

Bu adalet fikri her olağanüstü ve görülmemiş-ten nefret etmek, bunu hiçbir şekilde teklife teşebbüs etmemek, aksine, o mükemmel şeyi kendi düzeyimize indirmek gayriihtiyari doğan bir nefretle bizden üstün ve dinamik bir yola itmek, görmek istememek şekliyle yerleşmiştir.

Bu bilhassa köylü sınıfında görülen «Orta sınıf»ta az rastlanır bir psikozdur. Nedir ki, memleketimizin çoğunluğunu köylü zümresi teşkil ediyor.

Ekseri köylülerin, herhangi bir kişinin muvaffakiyetini, kendi manevi ifrazlarından daha kötü gördüklerini bizzat müşahade etmişimdir. Umumiyetle bir Rus, komşusundan daha fakir ise kendisinin onun gibi olmayı dilemek ve gayret etmektense, onun kendi ayarına düşmesini arzular...

BELKİ bu görüş tarzı bazı kişilere garip gözükabilir. Fakat örneklerini gerek şehirlerde, gerekse köylerde bizzat gördüğüm için bunlar Rus düşünce tarzının tipik misalidir diyebilirim.

Böylece toplumun anladığı ve kabul ettiği iki fikir mevcuttur: İktidar ve adalet. İkisi de demokratik anlama hasım fikirlerdir ki, esasları kişilik hürriyetini ön planda hedef tutmaktır. Bunlara bağlı ve menfi üç faktör ilâve edilebilir; birincisi, çoğunlukla kültür derecesinin halen çok düşük oluşu. İkincisi, istihbarat kaynaklarının halka devamlı surette tarihimizi efsanevî şekilde anlatması ve işlemesi. Üçüncüsü ise halkımızın toplum kaidelerine olan aşırı bilgisizliğidir.

Kasabalardaki proleterlik anlamı, ne köylü ne de işçi sınıfında var, ikisi arası bir zümrede bu anlam yerleşmiştir. Çifte psikoloji diyebileceğimiz bir ruh hali içindedirler ki, bunun izahını ve sebebinin bugüne dek kimse çözememiştir. Bu zümrenin kendini nereye koyduğunu ve ne istediğini kimse anlayamaz.

Oysa köylerden şehirlere büyük sayıda göç edenler yeni bir tip şehirli tipi yaratmışlardır. Bu, eski çevresini hayat tarzını ve kültürünü terkedip, yeni yerini keşfetmek zorluğu karşısında sıkıntı duyan bir halk kitlesidir. Hem saldırgan, hem de korkaktır. Toplumun hangi kademesinde olduğunu bilememesinin rahatsızlık veren kompleksleri içindedir.

Eski anlamdaki «toplum yapısı» anlamı gerek şehirlerde, gerekse köylerde tamamen inkâr edilmiş olduğundan, yeni bir bünye şekil almağa başlamıştır.

«Üzerine kurulduğu» ideolojik esaslar son dere-

ce de iptidaidir; malî yönden memnun edilebilmek ve kişiliklerini savunmak hissi gibi: Böylece «menfaat» anlamı karşısında «riziko» endişesi yer etmiştir.

Bu materyale dayanan prensiplerin yanında, halkın moral prensiplerinin, meselâ: «şerefli veya şerefsiz» olmak, «iyi veya kötü olmak,» «doğru veya yanlış gitmek» gibi, öteden beri gelen inançlar, insanları güden faktörlerdi... Sosyal tazyik mekanizmasını çözen ve kişiyi kendi aklını ve tedbirlerini kullanmaya mecbur eden manevi tutumlardı.

Benim kanaatimce Rus halkında bu manevi toplum bünyesini idrak etmek hassası katiyen mevcut değildir. Hristiyanlığın ahlâk sistemi, doğru ve yanlış göstermesi keyfiyeti, halkın şuurundan silkelenmiş ve yok edilmiştir.

«Sınıf moralitesi» adı ile tekrar öne sürölmek istenmişse de, onun halka izah şekli şöyle olmuştur: Kuvvet ve iktidarın istediğini gözö kapalı yapmak «iyiliktir». Tabiatıyla böyle bir moral anlamı millî kinler ve ihtiraslar halka aşılacağı zaman yalnız halkın moralini bozmakla kalmamış, ahlâk sistemini de yok etmiştir. Alelaide misal olarak, daima artmakta olan adi hırsızlığı ele alalım: Profesyonel hırsızlığa ise daha az rastlanmaktadır. İki genç işçi yolda yürürken bir apartmanın zemin kat penceresini açık görürler. İçeriye atlayıp ellerine geçen ufak tefeği götürürler. Eğer pencere kapalı olmuş olsaydı hırsızlık etmek akıllarına gelmezdi. Bunun gibi, kişilerin selâm vermeden bir odaya girdikleri, şapkalarını çıkarmadan yemek sofrasına oturdukları, çocukların yanında dahi galiz küfürler savurdıkları, bugünkü Rusya'da rastlanan ti-

pik misallerdir. Bu davranışlar normal karşılanır ve alışılmış şeylerdir.

Hristiyanlığın ahlâk sistemi Rusya'da, Marx'ist sistemin yerleşmesinden çok evvel ölmüş gitmiştir. «Rus Hristiyanlığı, can çekişen Bizanstan almış, genç ve tekâmül etmekte olan dinamik batı medeniyetinden uzakta kalmıştır. «Bu durum Rus tarihini derinden etkilemiştir. (Marxist doktrin) tekrar incelenmiş ele alınıp bugünkü ihtiyaçlara uygun kılınmıştır. Bu hâl o kadar sık tekerrür etmiştir ki, canlı bir ideoloji olmaktan uzaklaşmıştır. Şimdi ise rejim gitgide daha bürokratik bir şekilde yönetilmekte olduğundan, ideolojisi gün geçtikçe gölgelenmektedir.

İdeolojiye dayanmak ihtiyacı, rejimi yeni bir ideoloji peşinde koşmağa mecbur etmiştir. Buna büyük Rus milliyetçiliği adını verebiliriz. «Milliyetçilik Slav ırkından gelen Rusları kapsar. Ukraynalılar buna dahil edilmezler.» Büyük Rus milliyetçiliğinin karakteristik tarafı kuvvet ve ihtirastır.

Yüzyılın başlarında, geleneksel monarşi ideolojisinin yerini dar görüşlü bir milliyetçilik almıştır. Çarlık Rusyası bugünkü dile dahi «Gerçek Rus Halkı» deyimini sokmuştur. Halbuki sadece Rus demek kâfi iken «Rus Halkı Birliği»adı ile bilhassa Yahudi ırkından gelenleri hariçte tutmuştu.

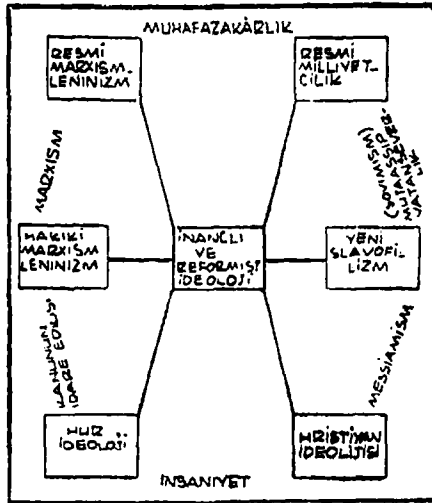
Böyle bir ideolojinin temeli üzerine kurulmuş bir rejimin dahilde ve hariçte düşman yaratmaya ihtiyacı vardır. («Sınıf» düşmanları Amerikan Emperyalizmi ve Anti-Sovyet unsurlar.) Millî düşmanları ise (Çinliler ve Yahudiler) gibi.

Bu şekilde yönetilen bu millî ideoloji geçici olarak rejime faydalı olmakla beraber, halkının yarısından fazlasının Rus milliyetçiliğinden yana olmadığı bir memlekette çok büyük tehlikeler yaratabilir.

Hayatıyeti olan enerjik bir millî ideolojiye olan ihtiyaç, rejim tarafından fazlasıyla hissedilmektedir. Fakat milliyetçi duygular Sovyet toplumunun hayatında da yer etmeye başlamış, San'at severler, yazarlar, artistler arasında yayılan bu ilgi muhakkak ki Sovyetler Birliği san'at çevrelerinde Yahudilerin oynamış oldukları ehemmiyetli role tepki olarak vücut bulmuştur.

Bu çevreler dışında, aynı fikirler «Rodina Kulüp» denilen, üyelerinin Rus tarih ve kültürünü göklere çıkarttıkları, bir derneğin de inandığı fikirlerdir. Bu ideolojiye başka bir şekli ile «Yeni Slavofil» denilebilir. Ancak, bunu hiç bir zaman «Hristiyanlık ideolojisi» ile karıştırmamak lâzımdır. En esaslı hatları, Ruslukla ilgili olup Rus olmıyan herkese ve herşeye husumet beslemek ve kötü gözle bakmaktır. Bu, rejim tarafından direkt olarak telkin edilmeyip kendi kendine zuhur etmiş bir cereyandır. Rejim, aslında bu yeni milliyetçiliğe muayyen bir güvensizlikle bakmaktadır. Fakat, aynı zamanda da ondan beklenmeyen bir müsamaha göstermektedir. Her an karşılaşabileceği bir kuvvetin varlığını da hissetmektedir.

Çağdaş Sovyet toplumundaki birbirine girmiş ideolojilerin aşağıda bir şemasını göstereceğiz. Birbirine bağı bu çizgiler, ideolojinin ilişki noktalarını gösterirken, ayrılıkları da müşahade edebiliyoruz. Ayrıca, «reformcu ideoloji»nin «idealleri» eğer kelime-

nin tam anlamı ile alınırsa en yakın bağlantısının «hür ideoloji»yle olduğunu görürüz. Ancak, aşırı derecede inancı her hâle girer sayılışından dolayı bunu şu şekilde izah edebiliriz: «Yakında her şey daha iyi olacaktır, şimdilik en kötü şartlarla yaşamağa devam edelim.» Nitekim şemada bütün ideolojilerin orta yerinde bunu göstermiş bulunuyorum. Bu takdirde ah-lâk ve din mefhumu olmıyan halka yol gösteren inançlar nelerdir? Millî güçlerine inanmak, diğer kişilerin bu güçten korkmalarını beklemek, aslında kendilerinin tir tir titredikleri rejimin sağlamlığına körü körüne inanmak. (Malûm olan bir durum da, Rus halkı çoğunluğunun, Çekoslovakya istilâsını kâh tasvib kâh ilgisizlikle karşıladığıdır.) Buna mukabil 1969 yılında Çinlilerin, Çin-Sovyet sınırındaki Ussuri

Nehri çarpışmasına karşılık cezalandırılmadıklarına son derece üzülmüş, öfkelenmişlerdir.

Bu mütalâalar gösteriyor ki, rejim ağırlığını kaybettiği takdirde, türlü şekillerde hoşnutsuzluklar çeşitli yönlerden doğacaktır.

1905 - 1907 ve 1917 - 1920 Rus ihtilâlleri doğabilecek sonuçların yanında basit gözükecek nitelikte kalacaklardır.

İmha edici bu eğilimlere karşı, dengeyi tabiatıyla tutacak unsurlar mevcuttur. Çağdaş Sovyetler Birliği toplumu üç katlı bir sandviçle mukayese edilirse, üst katı hüküm sürmekte olan bürokrasi, orta bölümü «orta sınıf» veya «sınıf sosyalistleri» ve en aşağı tabakası ise, ki en kalabalık olanıdır; işçiler, köylüler, ufak memur ve saireden kuruludur.

Sovyetler Birliğinin kendini yeniden organize etmesi, barış ve rahatlık içinde gelecekteki felâketleri en az zarar ve ziyan ile kapatabilmesi, ancak sandviçin orta bölümünün öteki tabakaların aleyhine genişleyip yerleşmesiyle ve «orta sınıf»ın organizasyon kabiliyetinin gelişmesi ile mümkündür.

Barış yönünde, tâmir ve tekrar imar etmek bakımından başka bir unsur karşı gelmektedir. Bu unsur toplumun her kademesinde aynı derecede menfi tesirler göstermektedir.

Birincisi ve en önemlisi, rejimin kendini ve toplumu tamamen inzivaya çekmiş olmasıdır. Bu inziva hem rejimi halktan ayırmış, hem de toplumun her kolunu birbirinden uzaklaştırmıştır. Ayrıca da, mem-

leketi bütün dünya milletlerinden uzak tutmağa muvaffak olmuştur.

Bu uzaklaşma, bürokratik sınıftan tutun da en aşağı seviyedeki sınıflara, mensup olan her ferde dünya yüzündeki yerlerinin inanılmayacak bir fotoğrafi gibi olarak gösterilmiştir. Bunlar kendilerini o resimde göremeden, statükonun süregelmesi çabasına gözleri kapalı katılmışlardır. Çöküş ne kadar kararlı ve hızlı olursa acı hakikatle karşılaşmanın önüne o derece geçilemeyecektir.

Şu ana kadar bahsettiğimiz konuları derlersek, rejimin hızlı adımlarla zayıfladığını ve kendi kendini imha ettiğini, dolayısıyla çökeceğini müşahade etmiş oluruz. (Zaten bâriz alâmet ve deliller bunun vâki olduğunu göstermektedir.) Karşılıklı iki kuvvet gösteriyor ki:

«Orta sınıf»ın yapıcı hareketi (zayıf olmakla beraber) ile, «aşağı sınıf»ın imha edici hareketi, (ki sonunda tahrif edici bir şekil almağa mahkûmdur) bütün hareketi yapan kişilerin nisbî, suçlarını dağıtacağına inandıkları için cezalarının da o nisbette hafifleyeceğine emindirler ve o hızla hareket ederler.

Acaba rejim, bu başkaldırışı ne kadar zaman sonra fark edecek ve ne kadar süre bu gerginliğe tahammül edebilecektir? Bu soru iki şekilde ele alınabilir. Ya rejim azim ve kararlı kendini tazeleme yoluna gıder veya bugünkü gibi kaplumbağa adımları ile iktidarda kalmak için, ufak değişikliklere müsamaha göstererek gûya bu işi yürütür.

Bence ikinci ihtimal daha az gayret istediğinden ötürü ve ayrıca daha az tehlikeli sayıldığından bağra basılacak ve buna «Kremlin'in ileriye görenleri» adı

verilerek Lenin ve diğerk Bolşevikleri övme yolu ile rağbeti kazandırılmaya çalışılacaktır. Herşeye rağmen, rejimin bünyesinde teorik yönden bu kabil değışiklikler de olabilir. Meselâ: Rejimin askerî yöne aktarılışı ve millî bir anlama yöneliş. (Bu ancak askerî bir ihtilâl veya askerlerin yavaş yavaş idare gücünü ellerine geçirmeleri ile kaabildir.)

Böyle bir tedbir ve politika, rejimin şal altında gizlenen «Milletlerarası Komünist hareketinin menfaatlerini koruma» daki maksadı gizleyemeyeceğı gibi, dünyadaki bağımsız veya yarı bağımsız Komünist partilerine karşı da bir jest olamayacaktır. (Ordunun durumuna gelince, devamlı surette ricat etmekte ve bugün herkesin açıkca görebileceğı gibi resmigeçitlerde Lenin'in mozolesi önündeki asker topluluğı ve disiplini 15 yıl öncesine nazaran son derece gelişmiş durumdadır.)

Rejimde, mümkün olan ekonomik reformlar da yer alabileceklerdir istikbalde. (Bu ancak pratik ekonomistlerin politik ihtiraslarına ve bu çabada alacakları rollere müsaade edilirse kaabil olabilir.) Değışikliğe ihtiyaç görüldüğü takdirde, sistem liberal yöne doğru kayacaktır.

Bu ihtimallere şöyle bir bakılırsa, olmayacak gibi görünmüyor. Ancak, parti mekanizması ekonomik ve askerî tesislerle o derece girifttir ki, her iki grup herhangi bir devrim ve değışiklik talep ettiğı zaman hep aynı bataklığa düşerek yutulacaklardır. Esaslı herhangi bir değışiklik öyle şiddetli bir sarsılmaya muhtaçtır ki, en üsttekinden en alttakine kadar, kimler rejimin kişiliğini üzerinde taşıyor ise, bunlar işe

kolay kolay yaşanamıyacaklardır. Kendilerini kovdurma pahasına rejime yardım etmek, çok büyük bir haksızlığa uğramış olmaktır, ki bunu denemek dahi, ödenmesi zor ve haksız bir bedel sayılır.

Rejimin daha ne kadar yaşayacağı sorusuna bir takım ilginç tarihî misallerle cevap verilebilir. Bugün birinci ve ikinci Rus ihtilâllerine sebebiyet veren şartlar yine mevcuttur: Hareketsiz bir toplum, sert ve kuru bir hükûmet yönetimi, ancak ekonomik gelişmeye açıkca ihtiyacını belirten bir gidişat, genel bir şekilde bürokrasiye yönelim ve o sınıfın bariz imtiyazlara sahip oluşları ve dahili kinler ki, muayyen milletler kendilerine has statükolarla bunların keyfine varıyorlar...

Aynı şartlar içinde Çarlık Rusyası belki daha uzun ömürlü olabilirdi. Eğer ki iktidarda bulunan sınıf kendi gelişimini fanatik bir şekilde yanlış anlamasaydı... Belki de sükûn içinde bir modernizme gidebilirdi.

Ne var ki, yabancı yayılma gücünü yenmişti...

Zaten, İkinci Nikola hükûmeti, eğer Japonya ile harbe girmeseydi 1905-1907 ihtilâli hiçbir zaman vuku bulmazdı. Dolayısıyla Almanya'ya harb ilân edilmez ve 1917 ihtilâli de hiçbir zaman patlak vermezdi. (Doğru konuşmak icap ederse, Rusya her iki harbe de kendisi ön ayak olmadı, fakat başlaması için de elinden geleni yaptı.)

İç bünyelerinde durgun olan rejimlerin neden dış politikaya karşı bir ihtirasla atıldıklarını hâlâ anlamamışımdır. Belki de dahili problemlerini dış po-

İltika ve münasebetleri ile halletmek çabasındadırlar veya belki dışarıdan bir düşman edinmek ihtiyacı, (ki dahili politika hedeflerinden doğar) nefretin beslenmesini sağlar.

Bu görüş, bütün totaliter rejimlerin kendileri farkında olmadan çürümelerinin tam bir nedenidir.

Neden Birinci Nikola Kırım Harbini istedi? (Ki bu harb yaratmış olduğu sistemi al aşağı etti.) Neden İkinci Nikola Japonya ve Almanya ile harb etmek ihtiyacını duydu?

Şu andaki rejim çok tuhaf, her iki Nikola'nın tutumlarının belli örneklerini benimsiyor. Ayrıca iç politikasında da III. Alexander'den belirli çizgiler görüyoruz.

Bazı esaslı örnekler verirsek:

3. Napolyon'un Bonapartist rejimi ile başlayacak çağıımıza indiğimiz zaman Orta Doğu'yu —Bonapart'ın Meksika'sına, Çekoslovakya'yı— Papalığa, Çin'i ise şahane Almanya İmparatorluğuna benzetebiliriz.

Çin konusu ayrıntıları ile incelenmesi gereken bir sorundur. Aynen bizler gibi Çin de iç harb ve ihtilâl yaşamış ve gene bizler gibi Marxist doktrine bel bağlayarak memleketine sükûnet aşılamağa çalışmıştır. Gene bizde olduğu gibi, ihtilâl inkişâf ettikçe, Marxist doktrin, milliyetçi ve emperyalist amaçları gölgelemeğe çalışmıştır.

Bizim ihtilâlimiz üç devre geçirmiştir: 1) Milletlerarası, 2) Eskilerin imhası ile ilgili, millî; 3) Askerî

emperyalist, ki sonu, Avrupa'nın bir yarısına yerleşme ve kontrol altına alma ile neticelenmiştir.

İşte o zaman tepedekilerin ihtilâli başladı...

Bilâhare «yukarıdaki ihtilâl» geldi. Bu, kanlı Stalin dinamizminin nisbeten bir geçişi ile yerleşen bir denge buldu ve bugünkü durgunluk devresine girildi.

Benim görüşümle Çin'deki ihtilâl de aynen bu safhaları geçirmektedir: Enternasyonal devre, millî devre şekline geçti ve Stalin'in takdim ettiği «kültürel ihtilâl» den de tesirler gördü. Bu gidişatta, zahiri bir ferahlama devresi göze çarpar.

Benim fikrim hilâfına, Çin'in savaş istemediği iddia edilebilir ve mütecaviz edasına rağmen 1949 dan bu yana komünist fikir ve reaksiyonları sakın ve durgun gözükmemekte, denilebilir. Ancak, durum ka-tiyyen böyle değildir.

İlk önce, dahilî tekâmülünde kullanılmış olan mantık yolu, Çin'e zahiri bir ferahlama sağlamıştır.

İkincisi, Çin saldırgan eğilimlerini karşıdan direniş göremiyeceği Hindistan gibi ülkelere belirtmiştir. «Burada Çin'in toprakları hakkındaki meşru ve gayri meşru taleplerinden bahsetmiyor, ancak anlaşma metodlarını öne sürüyorum.»

Bugünkü Çin maksadlarına kendi gireceği dünya çapında bir savaş neticesi değil de Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletlerini birbirlerine karşı kızıştırmak suretiyle erişmek çabasıdadır.

Böylece hayalleri hakikat olacak ve dünyaya hükmedebileceğini zannediyor.

Bu, tabii ki, tahakkuk etmemiştir. Fiyaskoya uğradığı, Çin liderleri tarafından da bilinmekte ve ka-

bul edilmektedir. Görölüyor ki, bu durum, Çin'in dış politikasına tekrar itibar getirmemektedir.

Bundan başka Çin'de devamlı surette bir ihtilâl e gitme ihtiyacı fikri dolanıp durmaktadır. Çünkü liderler, böyle bir ihtilâlin zor vaziyette bulunan ekonomik sosyal yönlerden faydalı olacağına ve Çin'in modern dünyada esaslı bir yer alacağına inanmışlardır.

(Çin'in problemleri, nüfusun artması, yer yer memleketin bazı bölgelerinde fazla miktarda insanın toplanması, açlık tehlikesi ve dolayısıyla daha ziyade ekilecek toprağa ihtiyacı olmasıdır.)

Böyle bir ihtilâl ile Çin, yüzyılların acısını çıkaracak, asırlarca yabancı ülkelere boyun eğmiş olmanın, milletçe ezintisinden ve tesirinden kurtulacaktır.

Dünya çapındaki bu gayeye iki büyük kuvvet engeldir. Bu kuvvetler, Sovyetler Birliği ile Birleşik Amerika'dır.

Bu iki devletin Çin konusunda hemfikir olmalarının sebebi ise kendilerinin birbirlerine muhalif olmalarıdır. Çin, tabii ki bunun farkındadır. Böylece ortaya «Amerikan emperyalizmi» ve «Sovyet sosyal emperyalizmi» gibi lâflar atmaktadır. Malûm olan birşey de Çin'in ilk önce Rusya bilâhare Amerika ile kapışacağıdır. Amerika'nın Çin'e harb ilân edeceğine pek ihtimal verilemez. Zaten Çin'in kuvveti daha yıllar geçse de buna muktedir değildir. Amerika ile hiçbir bölgede müşterek hudutları olmadığı için, ancak gerilla harbi ile olabilecek ufak bir faikiyetini dahi gösteremiyecek durumdadır. Donanması yok, silâh yönünden yıllarca arkada ve buna benzer nice handi-

kaplarla dolu olan Çin'in maksatlarını, böyle bir savaş gerçekleştiremez. Bu da zaten Çin'in güttüğü gayeye çok uzaktır. Ayrıca Çin, topraklarını yalnız Asya'da genişletmek çabasıındadır.

Amerika dünyadaki kuvvet ve hakimiyetini muhafaza ettiği müddetçe, Çin'in Asya'da herhangi bir hamle yapması imkânsızdır. Netice ise Çin'in felâketi olabilir...

Bu meyanda Amerika, her fırsatta Çin'in güneye doğru genişlemesine karşı koymuş bu da Vietnam gibi yorucu, iç harblere sebep olmuştur.

Binaenaleyh, Çin, ufak başkaldırışlarla hiçbir probleminin halledilemeyeceğini anlamış bulunmaktadır.

Çin için bu şekil denemeler çok rizikoludur ve kuzeydeki ezeli düşmanının ekmeğine yağ sürmekten başka bir işe yaramaz.

Çin'i doğuya ve güneye yayılmaktan korkutan bir sebep te bu bölgelerin çok nüfuslu oluşu, onları besleme veya milyonlarca kişiyi yok etme çaresizliğine düşmesi ihtimalidir.

Kuzey bölgesi ise başlı başına ayrı bir problem-dir. Geniş ve az nüfuslu Sibiry ve Sovyetler Birliği uzak doğusu (ki ikincisi bir vakitler Çin'in bir hayli tesirinde kalmıştır) bu bölgeler Çin'in Asya'da yegâne düşmanına aittir. Ancak Asya'da ve bütün dünya da büyük rol oynayabilmesi için, Çin'in bu düşmanını yoketmesi şarttır. Amerika ile mukayese edilecek olursa Rusya Çin için çok daha tehlikeli bir hasımdır. Totaliter bir bünyeye sahip olduğundan ilk darbeyi daima o vurur.

«Daima dostluk» devresi diye adlandırılan bir süre içinde Çin «Dost-düşman»ını yakından tanımak fırsatlarını buldu. O zaman Sovyetler Birliği, Çin'in ekonomik ve askerî iktidarsızlığından istifade ile Çin'i kendi etkisinde bırakmak için her türlü politikayı kullandı.

Muhtaç olduğu halde, Çin'den istediğini elde edemeyince Rusya derhal ekonomik yardımı kesti. Aynı zamanda da Çin'in çevresindeki ufak tefek milletlerin millî hislerini galeyana getirmeğe, onları Çin'e karşı çevirmeğe başladı.

Trotsky ve ardından Stalin, komünizmin Çin'de yerleştiiğini ve tutulduğunu gördükleri an, Çin'in ileride bir dosttan ziyade tehlikeli bir hasım olabileceğini derhal sezmişlerdi.

Bu sebeple, Stalin sistematik bir şekilde, Çin Komünist Partisini içinden parçalamak suretiyle, yavaş yavaş hırpalanmasını arzuladı ve bilhassa Mao Tse-Tung'un gücüne karşı cephe almakla işe başladı.

Bir vakitler Çin Cumhuriyeti ile Sovyetler Birliğinin müttefik gibi gözüktükleri doğrudur. Aynı ideolojiye inanmaları da bu intibayı uyandırmaktadır. Gerçek ise tamamen değişiktir. Millî-Emperyalizm konusundaki menfaatleri tamamen zıt olup, her iki milletin iç düzenlerinin birbiriyle bağdaşmamakta oluşu, Çin'in proleterliğe dönüp ihtilâlcî bir kol'a da ayrılması karşısında, Sovyetlerin proleterlikten çıkıp ihtilâl kolundan aşağıya doğru kaymasıdır, bu iki devleti «sözüm ona dostluktan» tamamen kopartmış ayırmıştır.

1949 ihtilâlinin başarısından sonra Çin sessizce «Rusya'yı yutma» çabasına girişmişti. Yine bu ihtilâlin hemen akabinde bu iki devletin birleşmesini de teklif ettiler.

Böylece, birleşik bir komünist devlet ortaya çıkarılacaktı. Nüfusu Sovyetler Birliğinin nüfusundan en çok beş misli fazla olan Çin, zamanla daha tahakküm edici bir pozisyona geçecek ve en önemlisi, Sibiryâ, Sovyetler Birliği uzak doğusu ile Orta Asya kapılarını açarak kolonizasyonu altına sokacaktı.

Stalin bu teklifi asla kabul etmedi.

Dolayısıyla Çin de plânlarını yıllarca ertelemek zorunda kaldı. Bunu hiçbir zaman askerî yönden elde edemeyeceğini de biliyordu.

Çin, evvelce de bahsettiğimiz gibi, Amerika ile olan savaşıma imkânsızlıklarına mukabil, Rusya ile savaşı girmeye hem muktedir, hem de bunun süresince bir sürü avantajlar elde edebilecek durumdadır.

Askerî yönden bugün Sovyet Rusya Çin'den üstündür. Sovyet rejiminin Çin'e karşı güttüğü politika ona istediğini kabul ettirme amacını güdüyor ve zaman zaman şantaj dahi yapmaktadır. (Aynen, yüzyılın başında Çarlık Rusyası'nın Japonya'ya yaptığı gibi) Bu politika, Çin'i her an savaşı sürükleyeceği gibi ona en uygun şartları da sağlayabilir. Tabii ki, Çin'in nükleer silâhlar stokunu genişletmesi de ayrıca çok önemli bir faktördür.

Çin ne kadar çabuk hazır olursa, bu muhtemel savaş ta o kadar yakındır. En az beş, en çok on yıl:

1975 — 1980 yıllarını Çin ve Sovyetler Birliği arasında savaş yılları olarak görebiliriz. (Çin'in ekonomik geriliğinin bu savaşa imkân vermeyeceğini düşünenler, Sovyetler Birliği'nin bu konuda ne kadar çabuk hazırlanmış olduğunu hatırlamalıdır.)

Nükleer ihtiyaçlarını tamamladığı gün, Çin gerilla yolu ile savaşa başlayacak, ilk önce insanca muazzam üstünlüğünü ve gerilla savaşı tecrübesini gösterecektir.

Sovyetlere ya gerilla savaşı metodları ya da nükleer savaş yolunu tutarak darbe indirmeğe çalışacaklardır. Ancak ikinci şık tatbik olunmak istendiğinde bu, tabiatıyla karşılıklı olacaktır. Bu iki yoldan biri Sovyetlere teklif yolu ile geldiği takdirde, zannımca gerilla savaşı tercih edilecek. İkincisinin «intihar» olduğu elbette ki nazara alınacaktır.

Aynı zamanda Sovyetlerin resmî ve itibarî silâhlar yönünden üstünlüğü belki Sovyet liderlerine savaşın böylece de kolaylıkla kazanabileceğini düşündürecektir.

Savaşın tam olarak ne vakit patlayacağını kestirmek biraz güç. Nükleer gücü arttıkça Çin, Sovyet Rusya ile olan dört bin millik sınırları ufak tefek kıvılcımlar atarak, yer yer ayaklandırmalarla aşmağa çalışacaktır.

İşte bu ayaklanmalar sonunda çarpışmalar kısa bir zamanda tam olarak savaş halini alacak ve bu, Çin'in çok işine gelecek bir devrede uygulanacaktır.

Sovyetler Birliği Çin'e karşı nükleer silâh kullanma kararını biraz zorlukla verebilecektir.

Mantiğa uygun ikinci bir ihtimal daha düşünülürse, o da Sovyetler Çin'i mütecaviz bir hasım ve nükleer güce sahip addettiği an, Çin'in nükleer merkezlerini önceden imha etmek yolu ile büyük bir nükleer savaşın önüne geçebilir.

Bu stratejiyi, yer yer çarpışmalar sonunda kullanırken, Çin'i dünyaya ve kendi milletine karşı tehlikeli bir saldırgan olarak tanıtacaktır.

Bürokratik rejim böyle önemli adım atma kararı alırken tabii ki, diğer nükleer güçleri de gözönünde tutmak mecburiyetinde kalacaktır. Bu ihtiyat tedbirinin düşünülmesi savaşı mâni olamaz; bilâkis başlayacağına işaret sayılır. Belki Çin'in ehemmiyetli roket üsleri imha olunabilir, fakat Çin hiçbir zaman imha edilemez.

Derhal toparlanarak, yorucu ve uzun bir gerilla savaşı açar, bu da her iki millet için, hangisinin toprağında doğuşülürse doğuşülsün, bir felâket olur.

Ufak, fakat düşünölebilecek diğer bir nokta da Çin'i dört yönünden istilâ etmektir. Ancak nüfusunun şairi derecede fazla oluşu ve hükümetinin sıkı kontrolü böyle bir istilâyı çok zorlaştırır.

Uzun sürebilecek olan bir gerilla savaşı sonunda, acaba Sovyet Rusya nükleer silâhlarla tüm Çin'in imhası yoluna gidebilir mi? 800 milyon kişiyi bir anda yok etmeyi düşünebilir mi? Böyle bir ihtimali akla getirmek bile saçmadır. Ancak korkunun insanlara en müthiş şeyleri yaptırabileceği de malumdur. Dünyanın selâmeti bakımından en temenni edilecek şey, diğer nükleer güçlerin buna mâni olması ve böylelikle bir felâketin önüne geçilmesidir.

Belki, Çin, bugün böyle bir ihtimali nazarı itibara almıştır. Eğer öyle ise, önümüzdeki beş yıl içinde daha zeki ve dikkatli bir politika seçecektir. Evvelce hiç yapmadığını şimdi yapacak ve Sovyetler Birliği ile flört etme yolunu seçecektir.

Partilerarası ve diplomatik temaslar birbirini takip edecek barışma yolunda olumlu teklifler öne sürülecektir. «Sovyet Sosyalist Emperyalizmine» karşı yapılmakta olan saldırıların edası biraz yumuşayacaktır. Bu arada Çin'deki Anti-Sovyet propaganda durdurulmayacak, böylece, Çin halkı her an kritik bir değişime hazırlıklı tutulacaktır. Çin bu ara Amerika Birleşik Devletlerine de yanaşmayı deneyecektir. Ancak o takdirde bu iki devlet arasındaki münasebetlerin ne şekil alacağını şimdiden kestirmek zordur.

Kanaatimce, önceden de değindiğim gibi roket üslerine yapılması muhtemel saldırı iki sebepten ötürü bertaraf edilebilir. Birincisi; böyle bir teşebbüsün, diğer imkânlar yitirilmeden önce vuku bulması son derece tehlikelidir. İkincisi ise, Çin'in o andaki tutumu, belki böyle rizikolu bir harekâta geçmeyi önleyecek durumda olacaktır.

Dolayısıyla Çin, kendisi yeteri derecede nükleer silâh topladığı vakit Sovyet Rusya'nın tehditlerine karşı koyabilecek, nefsinin savunabilecek duruma geçebilecektir. Böylelikle Sovyet Rusya muazzam geniş bir saha üzerinde gerilla savaşına girmeye mecbur kalacaktır. Bu geniş saha iki taraftan 4000 millik sınır çizgisidir.

Çin, Sovyet Rusya'ya hücum etmeden önce, kuvvetini ufak ve bitaraf bir devlete saldırmakla deneye-

cektir. Meselâ bu memleket vaktiyle Çin tesirinde kalmış, içinde cüz'i bir miktar Çinli yaşayan Burma olabilir. Bu tecrübe balonu ilerideki «büyük proleterler ihtilâli savaşı»nın tohumunu atacaktır.

Çin ile Sovyet Rusya'nın birgün nasılsa savaşa çağrı ihtimali ve plânları Sovyetlerce düşünülmüşse de, benim kanaatimce Rusya teknik ve psikolojik yönlerden bir gerilla savaşına hazır değildir.

Son yirmi yıl içinde memleketimiz, savaşa modern imkânlarla eğitilmiş ve donatılmış, iki ordu arasındaki bir çarpışmaya inanmış ve geleceği o gözle görmüştür. Savaş, Batı ile olur-batılı ülkelere hücum edilir- artık bir düşmeye basma harbi şeklini almıştır-inanç ve görüş böyle geliştirilmiştir.

Askerî mantığı etkileyen bir düşünce tarzının değişmesi hayli güçtür. Ayrıca milletin fikren hazırlığı ya Amerika'ya ve emperyalistlere harb açmak, havadan hücum etmek veya Avrupa kıtası üzerinde savaşmak yönünde olmuştur.

Askerî harekâtın ne şekilde inkişaf edeceğini şimdiden söylemek imkânsızdır. Gelecekteki strateji, Rusya'nın Çin'e hücum edip topraklarını ele geçirmek mi, yoksa Çin'in yavaş ve sinsi adımlarla Rus topraklarına süzülmesi şeklinde mi olacaktır? Her halükârda Sovyet Rusya, önce kendi düşmanlarının düştüğü zor bir duruma, kendisi düşecektir.

17. yüzyıldan bu yana gerilla savaşı metodları Ruslardan gelmektedir. Bu usul Rus topraklarına saldıran ordulara karşı bir savunma yolu olarak seçilmişti.

Gerilla, hiçbir zaman, Ruslar tarafından saldırı-

lan medenî Avrupa ülkelerinde, kullanılmamış bir harb metodudur. Sovyet orduları bugünkü anlamda gerillalarla çarpışabilmek için, esas ekonomik güçlükler ve bu bilgi ile merkezlerden, irtibat yollarından binlerce kilometre uzaklarda olmak mecburiyetinde kalacaklardır. Çünkü savaş Rus-Çin sınırlarında verilecektir.

Rus askeri kültür yönünden şimdiye kadarki hasımlarından çok aşağı olmakla beraber, dağınık, sert ve birşey talep etmeyen bir bünyeye sahiptir. Bu avantajlar gerilla savaşında çok önemli olmakla beraber, Çinlilerde de mevcuttur. Her ne kadar Rus basını devamlı surette Çin askerinin fanatik ve korkak olduğunu yazmaktaysa da, bu, ancak bir anti propaganda olarak kalmaktadır.

Yıllarca Çin'de bulunmuş bir Rus «askeri eksper»inin intibaları şöyledir:

«Çin askeri bizden üstündür. Mert ve sessizdir. Savaş alanında son derece çeviktir. Günde 70 kilometre yol yürümek onun için işten bile değildir. Çin piyade alayı dünyanın en mukavim gücüdür.»

Savaş meydanı, uzak-doğu olacağından, Sibirya ve Kazakistan gibi Çin sınırlarına bitişik topraklarda çok az miktarda Rus bulunmaktadır. Binaenaleyh, bu şartlar gerilla savaşına daha elverişli olup, modern orduların teçhizat ve materyal yönünden çekebilecekleri sıkıntılar böylesine bir savaşta bahis konusu değildir.

İncelediğimiz bütün bu durumlar gösteriyor ki, savaş her iki taraf için de, yorucu ve yıpratıcı olacak

ve uzun yıllar devam edecektir. Bu durum karşısında üç problem üzerinde inceleme yapmamız gerekiyor.

Rus-Çin savaşına karşı Amerika Birleşik devletlerinin takınacağı tutum; Avrupada doğuracağı etkiler ve sonucun Sovyetler Birliğinin iç bünyesinde yaratacağı durum.

İkinci dünya savaşından sonra Amerika bir ortaklık kurmağa ilgili gözüktü. Bu yönde ilk atılan adım başkan Roosevelt tarafından olmuştı. Almanya ve Avrupa'nın yer yer ikiye ayrılmasını «soğuk harb» ile devam eden bir on yıl takip etmiştir.

Bu durum Amerikalıların cesaretini kırmamış. Kruşçev devrinde ve bugün halen mantikî bir anlaşmaya varılabileceğine ve Sovyet Rusya ile birlikte dünya problemlerini halledebileceklerine inanmışlardır. Bu yanaşma bittabi, Sovyet sistemine olan hususi bir sempatiden ötürü değildir. (Amerikalılar ayrıca bizdeki bâriz bir tekâmülü izleyip, derhal «liberalizasyon» yoluna gidileceğine inanmaktadır) bugünkü günde Sovyetler Birliği, Amerika'nın kudretine en çok yakın gelebilmiş bir devlettir. İhtimal ki bu eşitlik, anlaşma ve işbirliği arzularını doğurmaktadır.

Bu sebeple, Çin'in gücü ve dünya yüzündeki itibar ve tesirleri arttıkça, Amerika onunla da anlaşmaya gidecektir.

Liberal fikirli Amerikalılar, aynen Stalin ve Kruşçev rejimlerinde olduğu gibi... Mao Tse-Tung'un ve onu takip edecek liderlerin, cazip taraflarını göceklerdir...

Gelgelelim, kişilerin istemediği yerlerde komünizmi desteklerken, istedikleri yerlerde karşı koymakla, Amerika yalnız Avrupa'nın bölünmesine sebep olmuş değil, Çin ile olan münasebetlerine de sekte vurmuştur.

Amerika'nın millî yararları yönünden böyle hareket etmesine hiçbir mecburiyeti yoktu. Çin ile olan münasebetlerinde politik tutumu «komünizmi kabul» etmek ve onu Milletlerarası bakımdan ayarlanmış bir harika (fenomen) olarak görmektir. Amerikanın bu politik görüşü, diğer iki komünist dev-i birbirlerine yaklaştırdı. (Sovyet Rusya ve Çin) Fakat aralarındaki uçurumu farkedebilmek için en az on yıl gerekecekt

Amerika, ayrıca Chiang Kai-Şek'in rejimini desteklemekle kendi elini kolunu da bağlamış oluyordu...

Bu, Çin toprakları üzerinde devam edebilecek bir rejim olmadığı gibi Taiwan bölgesinde de Amerikan yardımı görmeksizin yaşıyamıyacak bir rejim idi. Nitekim kıta Çin'inden ekonomik alanda daha fazla inkişaf etmiş olan Taiwan, bunu Amerikan yardımına borçludur.

Eğer Amerika, Çin iç savaşında Mao Tse-Tung'u desteklemiş olsa idi, Çin ile Sovyetler Birliğinin yaşanmasına, Kore savaşının çıkmasına engel olur ve Çin'deki komünist rejiminin bariz bir şekilde yumuşamasına sebep olabilirdi.

Gerçekte bugün Amerika Çin'e karşı takındığı eski politikayı yavaş yavaş terketmektedir. Bu sebeple ilerideki muhtemel bir Sovyet-Çin savaşında

nasıl bir tavır takınacağını evvelce söyleyebilmek güç olur. Savaşın ilk günlerinde Çin ile Amerika münasebetlerinin tarzı da her yönden sonuçta rol oynayabilir. Ayrıca, Vietnam ve Taiwan problemleri o vakit ne gibi bir şekil almış olacaktıdır?

Amerika'nın gerek Sovyet Rusya ile, gerekse Çin'le yakınlaşması konularını incelerken, bunun tarihî anlamda daha geniş bir plânda olabilmesinin şart olduğunu, dünyada kuvvetler dengesinin ahenkli gitmesi ve itibarını tutması gereği, millî menfaat ve amaçların gözönünde tutulacağını, müşahede ettik.

Kanaatimce, Rusya'da demokrasiye doğru ciddi adımlar atılmadıkça bu yakınlaşmanın mânası kaybolacaktır.

O vakit gelene kadar, Sovyet Rusya'nın anlaşma yolunda vereceği kararlar, ya Çin korkusundan ötürü, veya rejimin ayakta durabilmesi için Amerikan iktisadi yardımına ihtiyacı olduğundan, yumuşayacaktır. (Çarlık Rusyası'na finansman yaptığı borçlar gibi) Ayrıca Amerikan dostluğunu, diğer memleketlerde Rus etkisini sürdürmek için de kullanmak isteyecektir.

Her iki devletin de, oynadıkları dünyayı yönetme iddialarını sürdürmek için ona müşterek bağılılıklarını açıkça göstermelerinde menfaatleri vardır.

En mühimi de nükleer silâhların çoğalmasını önlemek konusunda her iki devletin hemfikir olmasıdır.

Bir takım faydalarının yanı sıra böyle bir dostluğun esasları korku ve iki yüzlülüğe dayandığı için, Roosevelt-Stalin anlaşması sırasındaki dertler tekrar Amerika'da başgösterebilir.

İşbirliği, karşılıklı güven ister. Gelgelelim yüz-yıllardır kendini gererek genişletme çabasında ve aksi tutumlu bir devlete kim güvenebilir? Hakiki bir yakınlaşma, menfaatları eşit, kültür ve ananeleri hem-ayar ve karşılıklı anlaşmaya niyetli olan devletler arasında vuku bulabilir. Bu durum ise, asla mevcut değildir.

Demokratik idare ve çalışkan bir bünyesi olan bir memleketle inancı, ananesi ve kültürü yok olmuş, dürüst bir işi götürmekten aciz bir memleket arasında ne gibi müşterek birleştirici bir faktör mevcut olabilir.

Memleketimizdeki ideoloji, daima kendi kuvvetini övme, bu fikrin beslendiği haşmetine saygı ve kültür yönündeki iktidarsızlığının bütün Rus edebiyatında rastlanan yönleriyle inanmaktır.

Rusya'nın Slav oluşu, sırasıyle, İskandinavlar, Bizanslılar, Tatarlar, Almanlar ve Yahudilerden gelme bir karışımdır. Rusya her devrede yaratıcılığın imhası yoluna gitmiş, onu en yakın müttefiklerinin menfaatleri uğruna ele vermiş ve satmıştır.

Hiçbir diplomatik anlaşmasını ciddiye almamış, sözünde durmamış ve kimseyle benzerliği olmamıştır. Nev'i şahsına münhasırdır.

Rusya'da bugün; «Amerika tabii ki Çin'e değil bize yardım edecektir. Onlar sarıdır, biz ise beyaz.» kabilinden lâflar edilmekte... Eğer Amerika böyle ırkçı bir tutuma yönelirse, çok yazık olur kanısında-yım.

Daha mükemmel bir gelecek için, ırk savaşı yerine köklü bir anlaşmayla birleşmeye bütün dünyanın ihtiyacı vardır.

Çin ile Amerika arasındaki ilişkilerin düzgün hale gelmesi çok temenni edilecek bir gayedir.

Muhakkak ki, zamanla Çin yaşama standardını yükseltecek ve bir liberalizasyon devresine girecektir.

Buna geleneksel manevi değerler de ilâve edilirse muhakkak demokratik Amerika'ya ideal bir müttefik olacaktır. Böyle bir durumun vuku bulması için tutumunun ne şekilde olacağı son derece ehemmiyetlidir ve herşey ona bağlıdır.

Çin'e karşı, gütmekte olduğu sert ve kuru politikaya devam mı edecek yoksa önceki hatâlarını tamir ederek yeniden yanaşmaya mı yönelecektir?

Amerika bütün bu ihtimallerin hakkını verebilse bile Sovyet Rusya ile Çin arasındaki muhtemel savaşa engel olamayacaktır. Üstelik Çin'in Sovyet Rusya'yı tamamen yok etmesi ihtimali de yoktur, hatta gülünçtür.

Sovyetler Birliği Çin'le kendi kendine karşılaşmak zorundadır. İşte o zaman, Avrupa'daki müttefiklerimizin davranışları çok önemli olacak.

İkinci cihan harbinden sonra, Sovyet Rusya, batı sınırlarına yakın ülkelerde bitaraf bir zincir kurmağa muvaffak oldu. Almanya'yı da içine alan bu zincir sayesinde Avrupa'da güvenlik sağladı.

1948 yılına kadar «interim» adı verilen ve Çekoslovakya'da yönetilen rejim şekli Sovyet Rusya ve Batı arasında bir tampon vazifesi görüp, Avrupa'da bir yerleşme imkânı sağlayabilirdi. «Tampon» eyaletlerinden elde edilen fark, o zamanki cihan savaşların-

da ancak «sıhhi kordon» olmayıp, batı dünyası ile Sovyetler arasında irtibat temin eden bir köprü vazifesi görebilirdi.

Herşeye rağmen, Sovyetler Birliği, Stalin'in politikasına sadık kalmakla, toprakta yayılma ve milletlerarası gerginliği beslemekle yetindi. Bu etkisini genişletme çabası yolunda o derecede çalıştı ki, bir an geldi, bu tutumu kendisi için tehlike yarattı.

İçinde bulunduğumuz statüko devamlı tazyikle ayakta tutulduğu için, Sovyetlerin baskısı yok olduğu anda Orta ve Doğu Avrupa'da esaslı değişiklikler görülebilecektir.

Bu baskı, müşahede edileceği gibi bilhassa Berlin'le ilgili krizlerde bariz bir şekle girip, zaman zaman tam bir isteri krizi karakteri taşımaktadır.

Çin ile Rusya ihtilâfı tam olarak ortaya çıktığı gün, Sovyetlerin bütün askerî gücü doğuya yönelecek ve bu sebeple Avrupa'daki amaçlarını unutacaktır. Dolayısıyla muhakkak Almanya tekrar birleşecek ve Çin'in yardımına koşacaktır.

Şimdiden söylenmesi güç birşey de tekrar birleşme Doğu Almanya'nın Batı Almanya tarafından yutulması şeklinde mi, yoksa Doğu Almanya liderlerinin işin vahametini müdrik olarak Bonn ile anlama yoluna gitmekle mi bazı imtiyazlarını muhafaza etmeyi faydalı görecekler?

Her şekilde Birleşmiş Almanya hafif bir Anti-Sovyet tutumuyla Avrupa'da bambaşka ve değişik bir yer alacaktır. Almanya'nın yeniden birleşmesi. Do-

ğ u Avrupa memleketlerinde yerleşecek Sovyetleştir-me teşebbüsü ile aynı zamana rastlayacaktır. Hatta bu fikrin yerleşmesini hızlandıracaktır.

Gariptir ki, Sovyet Rusya, bugün Amerikan em-peryalizminin lideri başkan Nixon'a, müttefiki olan Romanya ve dolayısıyla Ceausescu veya Çekoslo-vakya'nın Dr. Husak'ından daha fazla güvenmekte-dir.

Doğ u Avrupa'da bugünkü durum aynen 1848 ih-tilâllerinden sonra beklenen demokrasinin yerleşme-mesi ve eski rejimin, herşeye rağmen, sarsıntıya uğ-ramış olması ile kıyaslandırılabilir.

Doğ u Avrupa'nın Sovyetlerin etkisinden çıkışı nasıl bir sıra takip edecektir? «Macar», «Romen» ve-ya «Çekoslovakya»nın başkaldırısı olarak mı anıla-caktır? Muhakkak olan ş u ki, bu Nasyonal-Komünist rejimlerin iktidarda olduğı yerlerde patlak verecek-tir.

Tabii ki, bu memlekette komünizmden evvelki rejimlere bir benzerlik bulunacak, Çekoslovakya'da liberal demokrasi, askerî - Nasyonalist rejim Polonya'-da ve bu tür öteki ülkelerde tekrar yerleşeceklerdir.

Not etmek gerekir ki; bu arada Macaristan ve Romanya derhâl eski Germanofil rollerine dönecek-lerdir.

Sovyetler Birliği Doğ u Avrupa'yı askerî bir iş-galle batı sınırında bir huzur ve rahatlık sağlayabilir.

Zaten, bu «arkadaki» hat ikinci bir duvar olarak Almanlara karşı olduğundan, Almanya'nın doğ u Av-

rupa'dan yardım görmesi Rusya'nın işine gelmez.»
şekline döner.

Anlıyoruz ki, doğu Avrupa'daki Sovyetizm'den kurtulacak devletler, yularları boştaki atlar gibi sağa sola koşuşacak, Sovyetler Birliğini Avrupa camiası içinde kudretsiz göreceklelerinden, unutulmamış, fakat yıllarca susturulmuş, arzularını ortaya atacaktırlardır.

Polonya Lvov ve Vilno'yu Almanya Königsberg, Macaristan, Transkarpat'ları, Romanya ise Besarabya'yı hedef alacaklardır. Finlandiya dahi, belki Viborg ve Pechenga'yı isteyebilecektir.

Eğer Sovyetler Birliği savaş hummasına iyice dalmış ise, Japonya da toprak konusunda isteklere başvuracak Kuril adaları, Sakhalin ve sonra, Çin'in muvaffakiyet derecesine göre, Sovyetler uzak-doğusundan bir parça daha isteyecektir.

Sovyet liderleri Almanya ve Japonya'dan gelebilecek bu tehlikeleri muhakkak ki göz önünde tutmakta ve bu tehlikenin Çin'le olan çekişme sırasında ortaya çıkacağının farkındadırlar. Bu sebeple, çarınâçar bu iki devlet te yanaşma çarelerini arayacaklardır.

Rejimin bürokratik bünyesi ise Moskova'nın bu yönde kat'i bir adım atabilmesine mânidir.

Kısaca, Sovyetler Birliği, Stalin'in koymuş olduğu uzaklaştırma ve yer yer insanları tecrit ettirme prensibini fazlasıyla ödeyecektir. Asıl Sovyet Rusya'nın istikbali üzerinde rol oynayacak iken asıl önemli olaylar memleketin iç bünyesinden doğacaktır.

Çin'e karşı açılacak bir savaşta, derhal infial yaratılacak «Çin mütecaviz gösterilecek ve Rus Nasyo-

nalizmi kırbaçlanacak, onlara: (Biz size gösteririz) fikri ve hareketi kamuoyuna yerleştirilecektir.»

Bu fikir, aynı sırada Sovyetler Birliği içindeki Anti-Sovyet milletlerin ümitlerini de arttıracaktır. Böylece savaş bir süre insanların heyecanlarından uzak ve yaşantılarından ilgisiz devam edecek, aynen Almanyadaki son harb gibi, bu ara, binlerce kişinin öldüğü günlük hayatta fark bile edilmeyecektir.

Zamanla, millete moral bakımından bir yorgunluk çökecek, uzak yerlerde de sebepsiz bir döğüşmenin nedenleri fikirlerde belirecektir. Ekonomik zorluklar, gıda maddelerinin tedariki yolundaki engeller haliyle ortaya çıkacak, yaşama standardının son zamanlarda yükselmiş olmasından ötürü bunların eksikliği daha fazla hissedilecektir.

Rejim, meşru kanallarla huzursuzluğu durduracak, teskin edecek kadar olgunluğa sahip olmadığından ve aynı zamanda kesin bir şekilde itirazları durduramamakla zulümden kaçınacağından, halk arasında yer yer protestolar, başkaldırmalar görülecektir. Meselâ, ekmek sıkıntısı gibi bir problem için yatıştırmanın askerler yoluyla yapılmasına teşebbüs edilecek, dolayısıyla ordunun çökmesini, bu tertip müdahaleler hızlandıracaktır.

Sözüm ona iç-düzenle görevli birlikler bu alanda kullanılacak, belki bu birlikler isyan edenlerle aynı millettten olmayacak - ve de dolayısıyla içte nifaklar belirecektir.

Rejim, ödevlerini yapmakta gitgide sarpa sarınca «orta sınıf» daha da hüzne kapılacaktır. Toprak id-

diaları doğu ve batıdaki müttefiklerle zayıfladıkça bu, yalnızlık ve ümitsizlik hislerini arttıracaktır.

Arada zuhur edecek olan, aşırı örgütlerin rolleri önem kazanacaktır.

Rus olmayanların, Rusya'da yaşadıkları halde, eğilimleri çıbanbaşı gibi uzanacak —Baltık Bölgesi, Ukrayna ve Kafkasya— Orta-Asya'dan Volga kıyısına kadar bu başkaldırış hissedilecektir.

Değişik milletlerin partili yetkilileri bu eğilimleri tasvir dahi ederek :

«İvan adlı Rus, kendi derdini kendin halledersin!» kabilinden lâflar edecektir. Millî bir ayrılmayı başka bir sebepten daha isteyeceklerdir. Eğer bu yoldan genel felâketi atlatabilirlerse, imtiyazlı durumlarını devam ettirebileceklerdir.

Yarım yamalak ölçüleriyle, bürokratik rejim bu sırada savaşı desteklemeyecek, ekonomik problemlerin halline, halkın istek ve arzularına, dolayısıyla kendi içine çekilmekle, hem gerçeklerden, hem de memleketten uzak kalarak kontrolu tamamen kaybedecektir.

Cephedeki bir mağlûbiyet veya merkezdeki hoşnutsuzluk —Grev veya başkaldırıışlar gibi. — Rejimi ters yüz etmeye kâfi gelebilecektir.

Bu süre içinde eğer iktidar tamamen askerlerin eline geçmiş ise, değişmiş olan rejim, bir süre daha dayanabilir. Savaş süresince çözölmesi çok zor olan problemlerini halledememiş ise, daha vahim bir şekilde devrilebilir.

Eğer Çin'le savaşı gireceğimiz tarihi doğru tasarlayabilmiş isem, rejimin çökmesi 1980-1984 yılları arasında olacaktır.

Tazyikleriyle rejimin mâni olduğu demokratik hareket kuvvetlendirilemediği için kontrolü ellerine almaktan âciz düşecek ve dolayısıyla memleket problemlerini çözecek güce ve yetkiye sahip olamayacaktır.

Önüne geçilmez diyebileceğimiz, emperyalizmden sıyrılış ise acıklı bir şekilde olacaktır. İktidar, aşırı grupların eline geçecek ve memleket anarşiye, zulme ve millî kine yönelecektir.

Esas, Sovyetler Birliğinin topraklarında yeni ülkelerin belirmesi ve bunların tesbiti son derece zor olacaktır. Dolayısıyla ortaya çıkacak ihtilâflar, Sovyetlerin komşuları tarafından istismar edilecek —bu yönde de Çin başta gelecektir.—

Belki de orta sınıf güçlü hale gelip kendi kendini idare edebilecek duruma geçecek, böylelikle barış yolu ile bir takım Sovyet nasyonallitelerinin varlığı kabul edilerek bir federasyon yaratılacaktır. —Aynen Büyük Britanya'nın Common Wealt'i veya Avrupa Ekonomik Birliği gibi.—

Sonunda Çin'le barış ilân edilecek, savaş yılları süresince zayıflamış olmasına rağmen Avrupa'lı komşuları ile olan anlaşmazlıklara karşılıklı şartlarla son verilecektir.

Ukrayna, Baltık Cumhuriyeti'ni ve Avrupa Rusya'sı Pan-Avrupa Federasyonuna bağımsız unsurlarla girebileceklerdir.

Bütün bu saydıklarımın olmaması ihtimalini de unutmamak lâzımdır.

Peki, o zaman ne olacaktır? Eminim ki Almanlar, Bizanslılar ve Moğollar tarafından kurulmuş olan bu yüce doğulu Slav İmparatorluğu varlığının son yıllarını yaşamaktadır.

Aynen Roma İmparatorluğu'nun düşüşünü ertele-yen Hristiyanlık anlamının kabul ediliş-i; fakat onun dahi neticeye etki yapmamış olması gibi, Marxist doktrin de Rusya'nın çözülmesini biraz uzatmıştır.

RUSYA OLDUM OLASI DÜNYADAN KENDİNİ UZAKLAŞTIRMA POLİTİKASI GÜTMÜŞTÜR.

Bu analojiyi daha da yürütürsek, meselâ Orta Asya'da uzun bir süre daha Sovyetler Birliği'nin devamı diyebileceğimiz bir devlet yaşayabilir. Doğu'nun despotluğunu ve geleneksel Komünist İdeolojisi'ni muhafaza edecek bu devlet, Bizans İmparatorluğu'na benzeyebilir.

Rusya, oldum olası dünyadan kendini uzaklaştırma yolunu seçmiş olduğu için düşüşünü dünyanın bilemeyeceği şekilde anlatmaya çalışmak dürüst olmaz.

İlim yönündeki tekâmül çağdaş gelişimin esas yönü olarak ele alınırsa nükleer savaşın medeniyete en büyük düşman olabileceği bir gerçektir. İlim alanındaki gelişme, her geçen yıl, dünyanın üretimini yutmakta olduğundan, medeniyet ,nükleer patlamanın parlak neticesini göremeden yok olabilir.

İlmî ve teknik gelişim gözümüzün önünde dünyamızı değiştirirken, aslında son derece dar bir sosyal

esasa dayanmış siyantifik başarılar önemsendikçe, onları fiilen tatbik edenlerle seyredenler arasındaki uçurum derinleşecektir.

Venüs plânetine kadar uzanan Rus roketlerinin mevcut olduğu bu çağda benim oturduğum köyde patates topraktan elle sökülmehtir. Bu mukayesemi komik olsun diye değil de aradaki uçurumu belirtmek için yapıyorum.

Fikrin önemi patateslerin toplanması değil de, genellikle milletin, düşünüş tarzının aynen patates toplama ameliyesi kadar basit oluşudur.

Ekonomik yönden inkişaf etmiş memleketlerde, ilim, devamlı surette insan gücü ve fiziğini talep etmiş, modern ilim anlamı maalesef azınlıkta kalmıştır.

Bu azınlık, şimdilik iktidardakilerin sebep oldukları imtiyazlı bir duruma geçmiştir.

Bu durum ne kadar devam edebilir?

Mao-Tse-Tung «şehir» diye bahsettiği iktisadî yönden gelişmiş memleketleri sözlerinde çerçevelerken, geri kalmış ülkeleri de «köy» olarak adlandırıyor.

Zaten dünya yüzünde ekonomik yönden inkişaf etmiş milletler sayılıdır.

«Şehir» diye adlandırılan ileri milletlerin yanı başında «köy» ile çevrili olduğu ve evvelce köyde yaşayıp hicret eden kişilerin «şehir»e yanaştığı görülr.

Şehirlerde modern anlayışlara uyan kişiler azınlıkta kalmaktadırlar.

Netice, iç dünyamızda dahi «şehir» «köy»le sarılı. Şuur altımızda da daima mevcuttur. Zaten medeniyetimizin esaslı uçurumu «köy ile şehir» arasındaki bocalama değil midir?

Köyden şehre aksettirilen manevi tehdit düşünülürse, şehirde kafayı dinlemeye eğilim çok daha fazla, köy ise organizasyon ve birleşme çabasıındadır.

Bu durum Mao Tse Tung'un kalbine sular serpmekte ise de dünya yüzünde bugün yaşayanlar, benim gibi, istikbal için endişeli olmalıdırlar .

Duyuyoruz ki, bu ara batılı yetkililer şehirlerin kalabalıklaşması ve süratle ilerleyen teknik gelişmelerden bir çeşit huzursuzluk duymaktadırlar.

Muhakkak ki, istikbal eğer emperyal Roma'ya kısmet olsaydı, —ki, altı katlı binalar ve sirkler kurmuşlardı— 5 inci yüzyılın ileri görenleri bir sonraki yüzyıl içinde yirmi katlı binaların yükseleceğini ve buharla çalışacak makinaların keşfedileceğini kolaylıkla tahmin edebilirdi.

Şu anda ben, forumda dolanan altıncı yüzyıl keçilerinin bulunduğu köyde, pencereimin önündeki çayırlarda otladıklarını seyretmekteyim.

Nisan — Haziran 1969

Moskova ve Akulova Köyü...

YORUM

Amalrik'in Sonu Görüşü

Yazan: Sidney MONAS

Bütün inatçılıklarına rağmen dinî gruplardan hiç-biri tekel kuramamıştır Sovyetler Birliği'nde. Protestanlar, Katolikler, Yahudiler, Hindûlar, Müslümanlar ve Budistler eşit hakları paylaşmışlardır daima. Rusya'da bu, baş inatçı Başpapaz Avvakum'un otobiyografisini hayranlıkla okuyanların gayet iyi hatırlayacakları üzere, Ortodokslar ve onların bir kolu olan «Old Believers»ler (*) için de farksız olmuştur. Onyedinci asırda bir dinî lider tarafından yazılmış olmasına karşılık Otobiyografi, Andrei Alexeievich Amalrik'in büyük sıkıntısını hikâye eden INVOLUNTARY JOURNEY TO SIBERIA'ya şaşırtıcı derecede benzer mektedir.

Bununla beraber iki eserde de rastlanan özel cins bir inatçılık derhal göze çarpar. Her iki yazar da, ilk bakışta Kitab-ı Mukaddes'te Eski Ahid'in açık bir şekilde etkisi altında kaldıklarını gösteren bu inatçılığı,

(*) Patrik Nikon'un 17. asrın ortalarında yaptığı değişikliklere karşı çıkan Rus Ortodoks Kilisesi mensuplarından bir grup.

Musa'dan kalma bir inatla itham etmektedirler. Amalrik bir Yahudi değildir; fakat Eski Ahid gelenekleriyle âdetlerine derin bir saygısı vardır ve Avvakum'la beraber o, bana biraz amcalarımdan birini hatırlatır. Polislere karşı gelip onları Anayasaya şikâyetle tehdid eden, durup dururken tren kondüktörleriyle dalaşan ve bir gün önce kütüphanede okuduğu tıp kitaplarından edindiği yarım yamalak bilgiyle kendisini muayene eden doktora hastalığı hakkında bilgi vermeye kalan, onu küçük gören bu amcam, çocukluk hâfızamda kolay kolay silinmeyecek şekilde yerleşmiştir, bu davranışlarının etkisiyle. Kısa boylu, zayıf çirkin bir adamdı. Hatırladığıma göre, tahsili yoktu; fakat kendi kendini yetiştirmiş olmalıydı. Tumturaklı ithamlarda bulunmasını sağlayacak derecede bilgiyle dolu idi dağarcığı. Bağımsızlığına aşırı düşkünlüğu dolayısıyla hayranlık uyandırdığı kimseler bile onun tersliğine uzun süre tahammül gösteremezlerdi. Ne yapmaya kalkmışsa başarısızlığa uğramıştı hep. Hangi şartlar altında olursa olsun, onu fikirlerinden döndürmek imkânsızdı. Bir başkasının etkisiyle saçma olduğunu bildiği fikirlerini bile değiştirmezdi. Kısaca; Nuh der de peygamber demezdi. Fakir, hastalıklı ve münasebetsizdi. Aksi fikirleri savunması dezavantaj olurdu onun için. Bu yüzden büyük bir inatçılıkla haklarını savundu, kelimesi kelimesine. Ona göre insanlık, kanun ve adaletten çok daha yüksekti. Buna rağmen o, düşmesi için ayaklarının altındaki her şeyin çekilip alındığı bir dünyada bile kanunu sığınabileceği en son liman kabul ediyordu. İşte Andrei Amalrik, Rusya'nın üvey oğlu, tıpkı amcam gibi, kendi saçma fikirlerini değiştirmemekte gösterdiği kararlı inatçılık yüzünden ana-

vatanında çeşitli eziyetlere göğüs germek zorunda kaldı. Çünkü o, başkalarının saçma kabul ettiği fikirlerinin doğru olduğuna inanıyordu.

Amalrik soyadının orijini Vizigotlara kadar gider. Onikinci asırda Kudüs'ü fetheden iki kralın soyadı Amalrik'tir. Fakat Andrei Amalrik, yalnız bu iki kralı değil, Orta Çağda yaşamış diğeri iki Amalrik'i de atalığa kabul etmemektedir. Bunlardan biri, bir şehri işgal ettiği sırada Katoliklerle kâfirlerin nasıl ayrılacaklarını soran yardımcısına, hiç tereddütsüz, «Hepsini öldürürsünüz olur biter!..» cevabını veren bir papalık generalidir. «Nasıl olsa Tanrı kendi kullarını tanırl!...» Diğeri ise, Ruhülkudüs Devrinin yaklaştığına inanan mistik ve patheist Paris'li öğretmen Bena'dır. «Bence aile adımızın orijini, Amalrikanların bu mezhebinin tarafdarlarından biri olması mümkündür; çünkü büyükbabamın babasının babası Rusya'ya, papaların eski ikametgâhları olan Avignon şehrinden gelmiş...» Daha yakın atalarının hemen hepsi Patrik Nikon'un değişikliklerine karşı çıkan «Old Believers» diye anılan tarikatın mensuplarıdır. Fütürist şair Velemir Khlebnikov'un en samimî arkadaşlarından biri olan amcasından bahsederken, Amalrik çok öfkeli bir gurur duymaktadır:

«1937 yılında tevkif edilen amcama beş yıl hapis cezası verilmesi kararlaştırılmıştı. Çünkü o sıralarda suçun cinsi ne olursa olsun, en hafif ceza beş yıldan başlıyordu. Fakat amcam bir idealist idi. İnançlarını kökünden sarsan bu davranış yüzünden kontrolünü kaybederek (Burası bir Sovyet Mahkemesi değil, bir faşist işkence odası!..) diye bağırmaktan kendini

alamadı duruşmasında. Ve bunun cezasını hayatıyla ödedi...”

Ailesinin karşılaştığı zorlukları ve belâları bıkkın bir ısrarla anlatır Amalrik: amcasının ölümü, halasının, annesinin ve babasının keder dolu yaşantıları; karşılaştıkları haksızlıklar ve genç şair Yosif Brodsky ile «parazitizm» suçundan Sibiryâ’da sürgünde çile doldurduğu bir sırada babasının ölümü. Aynı ıstırap ve üzüntü dolu detaylarla kendinden de bahseder. Karakteri çeşitli yönlerden gelişmektedir ama, hiçbir zaman bağımsız varlığından fedakârlık etmeyecektir.

Andrei Amalrik parti ve kilise dışı kalmış bir kimsedir ve dünyaya böyle bir kimsenin aldanmaz, yanılmaz gözleriyle bakmaktadır. Görüşü; zulme uğrayan azınlığın görüşü gibi aşağıdan yukarıya doğrudur. Fakat son derece sabit, cesur ve yanılmaz... Çoğunluğun bulunduğu sürünün bir üyesi olmadığından gurur duymaktadır. Sürü içgüdüsüne karşı bağımsızlığı olması da bilinen bir gerçektir. Ayrıca o, zulme uğrayanların aksine kendinden emin ve parti dışında kalmış olmaktan memnundur. Zulümle beraber yaşamayı, onun gizli lisânını anlamayı ve parti dışında kalmayı bir gelenek hâline getirmiş görünmektedir. Daha önemlisi, kudret ve ihtişam dünyasının göz kamaştıran yüzünün hemen altında nasıl bir riyakârlık ve hilekârlık çukurunun başladığını öğrenmiş ender kişilerdendir. Onun cesaret, sabır ve tecessüsünü arttıran da budur. Din görüşünün de özellikleri vardır. Hayata saygı duyan, Tanrıya olan inancına kiliseyi karıştırmayan bir dindardır. Bütün bu özelliklerin kazan-

dırdığı çok yönlü şuur ve idrâk Amalrik'e içinde yaşadığı olayları sanki dışındaymışcasına incelemek üstünlüğü vermektedir :

«Cezaevi arabasına bindiğim dakikadan itibaren benliğimi kaplayan sınırsız bir merak hissi beni asla bırakmadı. Daha sonra ne olacaktı? Diğer mevkuflar hapishanede bulunmanın nasıl olduğunu sorduklarında onlara samimiyetle cevap verdim: Çok enteresan! Her şeyi önceden bildiklerinden hepsini kudretli bir melânkoli sarmıştı. İlk defa olarak içimde iki kişinin yaşadığını hissettim. Biri oldukça sevimsiz bir olaya karışmıştı; diğeri bir kenardan, sanki sahnedeki bir aktör gibi, heyecanlı bir roman okuyucusu gibi olanları izliyor ve düşünüyordu: Şimdi bakalım daha sonra ne olacak?»

Amalrik'in eserlerinde gerçekte üçlü bir şuur vardır; olayı yaşar, dışardan izler ve bu olayı yeni bir eseri için gerekli materyal olarak düşünür. Bu ise Flaubert'in şu tanımlamasına tıpatıp uygun düşer! «Üçlü düşünmeyen bir artistten bahsetmeye bile değmez!..»

Artist Amalrik, parti dışı kalmış Amalrik'le son derece mahrem bir hayat yaşar. İstintak edici dünya görüşünün hemen yanında daima toplumlarla kelimelerin metaformozu karşısında duyduğu alışıl gelmemiş bir hassasiyet yer alır. Örneğin, hapishane argosunda kaynamış suyun mecazî anlamı «süt»tür ve bu onun içinde bir bardak taze ve sıcak süte karşı dayanılmaz bir iştiyak uyandırmıştır. Sırf bu iştiyakla kurtuluş gününü ipe çektiğini anlatır. Bütün hayat

kaziyesi bu hayâle. bu iştıyaka sığdırılabilir. İfşaatı, sonu görüşü ve sonun ötesinde neler yattığı hep bu iştıyaktan çıkmıştır.

Parti mensupları ve kilise cemaati arasında olduğu gibi, kendi seviyesindeki insanlar arasında da anlaşılması güç bir tiptir o. Dostlarının eserlerini ve faaliyetlerini tetkik ederken, rejime intibak konusundaki kadar insafsızdır. Tevkif edilmesinin ve Sibiryaya sürülmesinin ana sebeplerinden biri de ressam Zverev'in avukatlığını yapması ve 1965 yılında Paris'de ressamın tablolarını sergileyen misafir orkestra şefi Igor Markevich ile Zverev arasında irtibat kurmasıdır. Buna rağmen ressamın hem acınılacak, hem de gülünecek garip bir tip olduğundan bahseder. Siniavsky-Daniel muhakemesinin kahramanı ve bu iki yazarın bütün dünyaca tanınmasını sağlayan BEYAZ KİTAP adlı eserin sahibi Alexander Ginsburg, siyasî polisle başını derde sokmasını sağlayacak bu davranışından dolayı Amalrik'i insafsızca eleştirmiştir. Ve o da mahkûm olmaktan kurtulamamıştır.

Amalrik'in geçenlerde Batıya sığınan Anatoly Kuznetsov'u şiddetle yeren bir yazı kaleme alması, aleyhinde hoş olmayan dedikoduların çıkmasından başka bir işe yaramamıştır. Onun bir muhalif değil, bir polis ajanı olduğu söylenmektedir. Ne yazık ki Sovyet hayatının paragraflarında bu çeşit dedikodular daima çıkarılmış ve geniş bir çevre tarafından makul karşılanmıştır. Bunun böyle olduğuna inanmak için Abram Tertz (*) hakkında çıkarılan dedikoduları ha-

(*) Andrei Siniavsky'nin Amerika'da yayımlanan yazılarında kullandığı müstear isim.

tırlamak yeter. Hatırlanacağı üzere çıkarılan dedikodular sonunda Abram diye birinin yaşamadığına, bunun bir Polonyalı göçmenin uydurması olduğuna inanılmıştı.

Bir polis ajanı olduğunu iddia etmek, Amalrik'in sert, huysuz karakterinin yanlış değerlendirilmesinden başka bir şey olamaz kanısındayım. Günümüz Sovyet Rusya'sının şartlarında onun insan güzelliğinin ve kahramanlığının farkına varmamak için kör olmak gerekir. İnatçılığını ve huysuzluğunu belirtirken, eşine rastlanmaz zekâsını ve cazibesini inkâr edecek değilim; çünkü bu iki özelliği her yazısında kendisini belli edecek derecede kuvvetlidir. Örneğın, otobiyografı onun bu yönlerini ortaya koyan çeşitli esprilerle doludur. Odasındaki tablolar yüzünden polis tarafından sorguya çekilen Amalrik'in ters cevapları karşısında polis bağıırır: «Söyler misiniz bana, otoriteye karşı saygınız olmadığına göre, siz ne biçim bir Sovyet vatandaşısınız?» İnatçılık; sevilmesi zekâdan çok daha güç olan bir şeydir. Buna rağmen gene de elzemdir.

Hiç şüphesiz ki Amalrik çeşitli konularda üstün vasıflara sahip bir aydındır. Fakat ben, onun Sovyet dünyasının dışında başka bir yerde yaşamasının imkânsızlığına inananlardanım. Kendi kilisesi itikatlarına karşı gelen bir kimse de olsa, hür kilise üyesi de olsa, bu özellikleri de kesinlikle Sovyet damgası taşır. Bununla Rusya'da onun gibi çok kimse olduğunu veya bir benzeri bulunmadığını îma etmek istemiyorum. Çünkü o, kaabiliyetli bir yazarın, ya da bir peygamberin lokal şöhretinin sembolüdür.

«Aşağı yukarı on yıl önce Kievan Rusları hakkın-
da bir eser yazdım. Bu arada kontrolümün çok ötesin-
deki şartlar yüzünden Sovyet İmparatorluğunun ori-
jini konusundaki araştırmalarımı yarıda bırakmaya
zorlandım. Şimdi, bir tarihçi olarak, uğradığım zara-
rın bu devletin çöküşünü görmekle tazmin edilmesi-
ni ümit ediyorum.»

Amalrik'in tahlilî yazısının giriş paragrafındaki
bu iki satır zarif sertliği ile Ahd-i Cedid'in son kita-
bından çıkmışa benzemekte ve insanın aklına John of
Patmos'un görüşünü getirmektedir. Tıpkı Amalrik
gibi parti ve kilise dışı kalmış renkli bir şahsiyet olan
John of Patmos da zulüm bulutları üzerinde toplan-
maya başlayınca, İsa'nın bir dünya görüşünden me-
det ummuştur: Kötü ve sahte her şey eninde sonun-
da çatışıp yok olmaya mahkûmdur. Amalrik de altın
taçlı meleklerin bulutlarda dolaştıklarından bahset-
memektedir. Bununla beraber yazısının etkisi açıktır:
«Orağına güven ve semeresini al: çünkü zamanla
ekinler olgunlaşacak ve sana çalışmalarının semere-
sini toplamak fırsatını verecektir...»

Amalrik'in denemesi ilk bakışta rasyonel soru-
ları ele alan ve bunları bir analistin hassasiyetiyle
cevaplandıran bir eser olarak görünür. Gerçekten de
daha girişten itibaren ailesinin şehitler menkıbesini
polisle çatışmalarını, İzvestia gazetesine gönderdiği
neşredilmeyen mektubunu anlatan Amalrik'in stili
resmî, satırları apacıdır. Açıkça olmasa bile, sanki
Kremlinojiyi yabancı gazetecilerle diplomat arkadaş-
larından öğrenmişcesine satırlarında sosyal-ilim ça-
tısını kurma çabası vardır. Böylelikle, içinde istatis-

tiki rakamlar, siyasal yorumlar ve hattâ konvansiyonel sahte-ilmî nizam görünüşünün de bulunduğu bir sosyolojik analiz çıkar karşımıza.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nde 1952 - 1957 yılları arasında başlayan değışikliklerin etkisi ne olmuştur? Nikita Kruşçev'in 1956 yılında yaptığı «gizli konuşma»nın en dramatik cümlesini kim ifade edebilir? Bu değışiklikler yeniden gençleştirmenin bir işareti midir, yoksa Sovyet sisteminin yeni bir tuzağı mıdır? Şimdilerdeki durumun tabiatı nedir ve gelecekteki değışikliklerin yönü ne olabilir? Bu suallerden diğerlerinin tomurcuklanması mümkündür. De-Stalinizasyon hareketinde Rus edebiyatının rolü nedir? Aydınların etkisi ne olmuştur? Aydınlarla halk arasındaki ilişkiler ne durumdadır? Bunlar son derece normal sorulardır. Fakat bunların normal olarak cevaplandırıldıklarını veya cevaplandırılacaklarını düşünmek aptallık olur kanısındayım.

Bununla beraber, denemesinin ilk kısmı boyunca Amalrik sanki normal cevaplar vermeye çalışıyormuşcasına ilerlemektedir. Bu kısımda kızıl ve yeşil ejderhalar, «güneşle örtünmüş kadın», «Babil fahişeleri» «yedi trampet» ve «yedi mühür» yoktur. Aksine, geri plânda kalan Ahd-i Cedid'in geleneksel sembolüne doğru sürükleyen her teşebbüs vardır. Ön plânda rasyonel muhakeme, detaylı düşünce, medenî bir sertlik, muhalefet gösterisi, istatistikler ve hattâ bir diyagram, birer doğruluk işareti olarak gözleri kamaştırır.

Amalrik'in gayet ustalıkla kelimelerle portresini çizdiği Sovyet toplumunu sadece «çirkin» kelimesiy-

le tanımlamak yetersiz kalır. İlk plânda yer alan bürokratik rejim, orijinal dinamizmini kaybetmiş, hareketsizliği yüzünden büyük bir tehlikeyle karşı karşıyadır. Hemen arka plânda aşaağı tabakadaki karışıklığın sebep teşkil ettiği tehdit yatmaktadır. Komünist ideoloji ile renklenen rejim yerini Büyük Rus Milliyetçilik akımına kaptırmak tehlikesiyle boğuşmaktadır. Anavatanda ordunun nüfuzu, dışarda politik çatışmalar Sovyet Rusya'nın gelecekte sıhhatinin bozulacağını gösteren delillerdir. Amalrik'in düşündüğü koruyucu tedbir, rejimin kendisini korumak gayesiyle esaslı değişiklikler yapmasıdır. Fakat rejim, istese bile bu çaptaki değişiklikleri yapacak kudrette değildir. Felç olmuş rejimle korkunç bir tahrip kuvvetine sahip alt tabaka arasında sıkışmış bulunan ve Stalin'in ölümünden bu yana şayanı takdir gelişmeler gösteren bir orta sınıf vardır. İşte Amalrik, Rus geleceğinde olumlu bir değişiklik hareketine bu sınıfın önderlik edeceği inancındadır.

Stalin'in ölümünden itibaren KÜLTÜREL MUHALEFET adını verdiği «samizdat» diye anılan yeraltı basınının örneklerini ve giderek gelişmesini hassasiyetle izleyen Amalrik'e göre, bu muhalefetin gelişmesinde el yazması eserlerin önemi de küçümsenmiyecek seviyededir. Rejimin bu basına karşı uyguladığı korkunç baskı, yazarların muhakeme ve mahkûm edilmelerinin doğurduğu protestolar ve neticeler Amalrik'in kaleminde tıpkı bir fotoğraf gibi şekillenir. Samizdat konusundaki mücadeleden olayları DEMOKRATİK HAREKET adını verdiği rejime karşı muhalefete kadar akıcı bir usupla götürür. Bu hareket için-

deki ideolojik meyilleri gayet ustalıkla tanımlar ve analiz eder. Müşterek tarafları olup olmadığını sorarak «evet» cevabını verir. Siyasal gayeden uzak, ferde saygı ve insan ferdleri arasında hiçbir bakımdan ayırım yapılmamasının meşruiyetini istemektedirler. Buna rağmen Amalrik, bu hareketin henüz bir bünye kuramadığını, homojen bir hedef seçemediğini ve gerçek anlamda tarafdar bulamadığını eklemektedir.

DEMOKRATİK HAREKET, eninde sonunda, Amalrik'in orta sınıf dediğı halkın sırtında başarıya ulaşacaktır. Çünkü bu akımın dayanacağı bina ve homojenlik, ölçü ve önem bakımından giderek gelişen bir sosyal formasyona sahip bulunan bu sınıfta vardır. Fakat Amalrik, Sovyet demokrasisinin geleceğı hakkındaki en iyimser görüşlerinde bile bu sınıfa bir noktada güvensizlik beslemekten kendini alamamaktadır. Uzmanlardan meydana gelen bu sınıfın en zayıf tarafı «savunma düşüncesiyle dolu» oluşudur. Hangi konuda olursa olsun, bu sınıf mensupları, «Ne yazık ki yapabileceğim bir şey yok» derler. «Başınızı vurmakla bir duvarı yıkamazsınız...» Bu sınıf mensuplarının rejimin kudretine karşı reaksiyonu kendi iktidarsızlığının uygulamasından ibarettir. Bunlara iktidarsızlık ve adamsendecilik fikri, özüne kadar bürokratik olan bu felsefe, hükümet mensupları tarafından bulaştırılmıştır. «Bu yüzden,» diyor Amalrik, «ister açık, isterse kapalı ve gizli olsun, Sovyet Rusya'daki protesto hareketlerinin hepsi de âmirinin kızması karşısında memnuniyetsizlik duyan küçük bir memurun davranışından öteye gitmez...» Tavşan dağa kızmış, dağın haberi olmamış sözüne uyarcasına hareket eden

bu sınıf, her şeyden daha kötüsü, değişiklikler karşısında rejimi karakterize eden bir mukavemet gösterir: «Bir zamanlar iktidarı eline geçiren bürokratlar bunu gayet iyi tutuyorlar, fakat nasıl kullanacakları hakkındaki fikirleri yok...»

Amerikalılar, doğuştan iyimser tarihi görüşleri, gelişmelere olan sevgi ve güvenleri yüzünden, günün birinde yerden bitercesine çıkan bir burjuvanın Sovyet Rusya'yı medenî haklar rayına oturtacağına, bunu takiben Rusya'da da her gün her şeyin giderek daha iyi ve çok daha iyi olacağına inanmak meylindedirler. Amerika Birleşik Devletleri'nin kalkınma nedenleri açıkken, Rusya bunu neden uygulamamakta ve nasıl başarıya ulaşmamaktadır? Fakat Amalrik, Amerikalılar kadar bile iyimser değildir. «Yabancı turist akınının, caz plâklarının ve mini-eteklerin insancıl bir sosyalizm yaratacağına» kesinlikle inanmamaktadır: «Bir gün Rusya'da çıplak dizli bir sosyalizmi görmemiz mümkün olabilir; fakat insan yüzlü bir sosyalizmin gerçekleşeceğine hiç ihtimal vermiyorum...» Bu konuda Amalrik, Çekoslovakya'nın Sovyet birlikleri tarafından işgal edilmesinden önce, 1968 Çek modeli kalkınmayla ümitlenerek, gelecekte herkes için «sosyal demokrasi»nin bahar rüzgârının eseceğine inanan ve Sovyet Rusya ile Amerika Birleşik Devletleri'ni siyasal ve sosyal sistemler bakımından aynı paralelde görmeye başlayan Andrei Sakharov'dan yüz seksen derece ayrılmaktadır. Andrei'nin bahar ümidiyle yaşadığı anlarda Amalrik dünyanın sonunun yaklaştığını düşünecek kadar karamsardır.

Rejimle orta sınıf arasındaki ilişkiler konusunda da Amalrik'ir görüşlerinin kompleks olmaktan çok

daha fazla karanlık bir hava taşıdığı söylenebilir. Rejimle orta sınıf arasındaki ilişkileri iki adamın hayâlinde birleştirir o. Adamlardan birinin elindeki silâh diğerine doğrulmuştur. Tabii ikinci adamın elleri yukardadır. İkisinin de gergin bir atmosfer içinde bulundukları bellidir. Zamanla silâh tutan adam biraz rahatlar; diğeri de hafifçe ellerini indirerek rahat bir nefes alır. İki adam arasındaki durum daha mı iyidir, yoksa daha mı kötüdür? Amalrik'e göre, şimdilerde şiddet tehdidi silâhlı adamdan gelmemektedir. Rejim pasiftir; zorlukla kendisini savunmaktadır...» Bu, son yarım asırda rejimin kendisi için seçtiğı en insancıl görüntüdür belki de,» diyor Amalrik. «Aynı zamanda en az hoş görüneni olduğunu söylemek gereksizdir...»

Kime ve neye hoş görünecektir? İşte bunun cevabı Amalrik'in denemesinin en orijinal ve en şoke edici kısmını meydana getirmektedir: halkın tahrip edici tablosu. Bu kısımda kötü bir şeyin vukubulacağını önceden hissetme, güvensizlik ve kötü vicdan vardır. Tıpkı Raymond Williams'ın (*) ondokuzuncu asır liberal İngiliz hikâyecilerinden yaptığı derlemede olduğu gibi... Bilindiğı gibi, bu derlemede hikâyeleri yer alan George Eliot, Dickens ve Mrs. Gaskell de her yazılarında işçi sınıfının ıstıraplarını değil de inisiyatifini dile getirmişlerdir. Amalrik bir aydındır ama, bu sınıf mensuplarının «bir kimsenin kendisini halk için adaması» fikrine bağlılığını bir türlü kabul

(*) Yazarın **CULTURE and SOCIETY** adlı eserine bakın. 1750-1950, New York, Harper and Row, 1958, pp. 87-110

etmez. Ve bu konuda halk romantizminden ayrılışının anlamı alışılacelmemiş şekilde önemlidir. O halk topluluklarını korkunç bir şiddet potansiyeli olarak görür. Rejime karşı yapılan muhalefette ideolojinin önde gelmesini ister. Bunu yapacak olan sınıf, ise orta sınıftır. Çünkü rejim, sayısız muhbir şebekesine rağmen bu sınıf hakkında hiçbir şey bilmiyor denecek kadar az bilgi sahibidir. Ne yazık ki orta sınıf da DEMOKRATİK HAREKET konusunda kendisinden bekleneni verememiştir. «Rejimin herkesin konuşmasını önleyecek ve herkesin ne konuştuğunu, ne istediğini öğrenecek kadar büyük bir çaba sarfedebileceğine inanmak mantığa aykırıdır.» Bununla beraber, şayet rejim yaşamak ve halkı memnun etmek istiyorsa, bunun tek çıkar yolu olduğu açıktır; yaşama standardını yükseltmek! Başarının bir problem olduğu, ekonominin giderek korkunç bir şekilde yavaşladığı ve kalkınmayı gerçekleştirecek yenilikler konusunda rejimin isteksiz görüldüğü bir ülkenin ebediyen yaşayabileceğine inanmak saf bir hayâldir. Amalrik, «Bu noktadaki bir başarısızlığın devamı, gerekli tedbirlerin alınmaması, eninde sonunda, daha önceden değerlendirilmesine imkân olmayacak kadar büyük bir öfke ve şiddet patlamasına sebep olacaktır,» diyor.

Halk toplulukları arasında hürriyet ve bağımsızlık gelenekleri, meşruiyet, insanın şahsiyetine ve kişiliğine saygı kavramları vardır ama, çok az gelişmiştir. Bu yüzden Amalrik, bu konuda da diğer aydınlardan ayrılmaktadır. Halkın sağduyusunun bir rol oynayacağından şüphelidir. Bu konudaki endişesini şöyle açıklıyor: «Artık hiç kimse benden daha iyi yaşamalı fikri yerini şu tevekküle bırakmıştır halk arasın-

da: «ok kimse benden daha kötü bir hayat yaşıyor.» Evet, köylüler, geleneksel bir şekilde sivrilen her şeyden nefret ederler. Fakat onlar için devrim sağlamak üzere gerekli yenilikler de bir sivri uçtur. İşte bu yüzden, aralarına köylülerin katılmasıyla her geçen gün büyüyen orta sınıfa dikkat etmek gerekir.

Amalrik'e göre Rus köylüsünün karakterini canlandıran iki ideal vardır: Adalet ve kudret. 1965 yılında sürüldüğü Sibirya'da yaşadığı sırada köylülerin davranışını gayet yakından tetkik imkânı bulan Amalrik'in bu konudaki fikirlerine hürmet etmek gerekir kanısındayım. Ona göre, Rus köylüleri, Trotsky kanalı ile John ve Avvakum varisleridir. Onlara modern çağın «Old Believers»leri demek mümkündür. İşte bu köylüler için bir başkasının başarısı, kendi başarısızlığından çok daha büyük bir ıştırıp vesilesidir.

Sibirya'daki sürgün hikâyesinde Amalrik, ince bir espri ve özel bir itina ile çoban olma çabasını anlatır. Yola getirilmesi zor, hırçın bir ata binmeyi öğrenmesini de ihtiva eden bu çaba çeşitli derslerle doludur. Örneğin, atı yola getirmek için her gün onu sevip okşamasını ve onunla konuşmasını gülerek seyreder köylüler. Amalrik başarı gösteremez günlerce. Nihayet köylüler, atın sadece dayak yemekten anlayacağını söylerler ona.

«Köylülerin bu ikazı karşısında Dostoyevsky'nin Suç ve Ceza adlı romanının kahramanı Raskolnikov'u hatırladım. O, köylülerin bir atı öldürdüklerini görüyordu rüyasında. Bana teklif edilen de aşağı yukarı aynı idi: Yola gelinceye kadar dövme... At ölür diye düşünmüyorlardı.»

Amalrik'e göre, köylüler sadece kendilerinin haklı olduğunu düşünürler. Fakat saldırganlıkları ve vahşiliklerinin ardında korku gizlidir; bir insanın değersizlik korkusudur bu. Askerlerin hükmetme hevesi, militan milliyetçilerin gitgide fazlalaşması, dış politikada uygulanan saldırgan tutum, Sovyetler Birliği sınırları içinde yaşayan azınlık uluslara baskı yapılması, bu korkunun ülke çapında yaygınlaştığının bir delilidir. Bu yeni cenkçilik akımı milliyetçilikle uyuşmaktadır. Daha da önemlisi ve tehlikelisi, giderek yükselen ve büyük devletler arasına karışan Çin adındaki devle de uyuşup çatışmaktadır.

Çin konusu satha çıkar çıkmaz ve her bahis konusu edilişinde Amalrik'in Ahd-i Cedid tonu daha karamsarlaşmakta ve hayâlî «final ve son» şekillenerek bir Sovyet kasabasının fonu üzerinde Roma'nın tahribi canlanmaktadır. Fakat bu noktada itiraz etmek mümkündür Amalrik'e. Çünkü kelimenin gerçek anlamında saf, ulusal ve ilmî bir analizde bâzı önemli konuların es geçilmesi mâkul karşılanacak bir ihmal sayılmaz. Örneğin: Amalrik neden Ukrayna ve özellikle Ukrayna milliyetçiliği konusu üzerinde daha detaylı durmamıştır? Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği içinde en kuvvetli bağımsız birlik olan Ukrayna, Baltık ve Kafkasya'daki benzeri hareketlerden çok daha önemli değil midir? Neden Amalrik din konusuna şöyle bir değinmekle geçmiştir? Rusya'nın geleceği ile ilgilenen bir analist olarak yazısında, Hristiyanlığın son zamanlarda Ruslar arasındaki etkisinin her geçen gün daha kuvvetlenmesini incelemesi gerekmez miydi? Komünist yöneticilerin bütün baskılarına

ve sindirme metodlarına rağmen dinin Rusya'da hayatı bir kuvvet hâline gelmesinin sebebi nedir?

Ne fark eder!. Görüş giderek şahsı bir havaya bürünür: Peygamberlik yarışı analiz bölümlerinin yerini alır.

Fakat her şeye rağmen Amalrik'e hak verilmesi kanısındayım. Çünkü o, denemesinde sansasyonu değil, gerçeğı seçmiştir. Yazısı belki bazı konularda eksiktir ama, şimdiye dek gördüklerimiz içinde gerçeğı en yakın olanıdır. Sonra, her geçen gün büyüyen ve gelişen Çin, diğer konuları unutturacak kadar korkunç bir gerçektir. Ve gazeteler her gün bu tehlikeyi hatırlatacak yazılarla doludur. Ayrıca, Amalrik, etnik ihtirasları her geçen gün daha kuvvetlenen uluslar nüfusunda Büyük Rusların azınlıkta kaldığını da inkâr etmemektedir. Bununla beraber, Rusya için asıl tehlike, Amalrik'in gayet iyi teşhis koyduğu gibi, hayat standardını yükseltecek tedbirleri çürümekte olan rejimin alacak kudrette olmamasıdır. Şu da unutulmalıdır ki, zannedildiğı gibi bu deneme bir görüş olarak sadece gerçeklerin analizi ve bir kehanet değil, aynı zamanda biraz da peygamberlik taslamaktır.

«Sarı Tehlike» ve «Kızıl Ejder» isimleriyle anılan Çin, gerçek kudreti her ne olursa olsun, Rus okurları için korkunç bir tehlikedir. Ruslar, muhakkak ki tarihlerinin etkisiyle Doğululardan ve sarı ırktan son derece nefret ederler. Bunlar arasında Çin'den sonra gelenler Japonlar, Özbekler ve Türklerdir. Bu nefret ve korku Moğol fethine kadar uzanır. Sonra 1904 yılında Japon yenilgisi bu korkuyu ve nefreti katmerleştirmiştir. Örneğin, yazar Andrei Bely'nin sokakta

çekik gözlü bir insan gördüğü zaman kaçacak delik aradığı söylenir. En şöhretli eseri ST. PETERSBURG'da, devrim ordularının karşısında duranları çekik gözlüler olarak tanımlayan Andrei Bely bu korkusunu sadece ırk bakımından silâh olarak kullanmıştır. Amalrik'in ona üstünlüğü, Çin'i bir tehlike ve tehdid olarak görmesidir.

«Kızıl Ejder» hayâli iki türlü yorumlanır: Geleneksel ve çağdaş. Geleneksel olarak «Kızıl Ejder», Katolik dünyasında görüldüğü zaman dünyanın sonunun geldiğini işaret edecek olduğuna inanılan mecazî bir hayvandır. Çağdaş düşünceyle yorumlandığında «Kızıl Ejder», özellikle Rusya'da Çin'i temsil eder. Rusya'da Çin tehlikesinden en fazla korkanlar ise, hiç şüphesiz ki son zamanlarda kültür ve konfor konularında hoş, tatlı haklar elde etmiş olan orta sınıf mensuplarıdır. Amalrik'in «ihtilâlin insafsız mantığı» dediğı, fakat bu mantığın itici kuvvetlerini veya esaslarını açıklamak çabasını göstermediğı bir düşüncenin etkisiyle Çin, Rus orta sınıfının fikrinde Stalinizmin korkunç ve bunaltıcı baskı ile dolu karanlık günlerini canlandırır. Kurtulduklarını düşündükleri o günlere dönmek istemedikleri içindir ki Çin'in yayılma siyasetinden ve etkisi altında kalmaktan korkmaktadırlar. Çünkü Rusya'daki rejim Çin'in etkisi altında kaldığı takdirde Stalinist baskının hortlayacağından hiç kimsenin şüphesi yoktur. Amalrik, çağdaş Çin'i Sovyetler Birliği'nin bir kuşak önceki paralelinde görmektedir. Bunun etkisiyledir ki Pekin kaçınılmaz bir şekilde dış politikada yayılma taktiğı uygulamaktadır. Bununla beraber Amalrik'in çizdiği Çin portresinin bir

ejder kadar korkunç olduğunu söylemek imkânsızdır. Sovyetler Birliği'nden esirgediği dirilik gururu ile değerlendirdiği Çin'de, politikanın liberalizasyonunu ve «demokratik Amerika» ile bir cins ortaklığı takiben hayat standardında yükseliş kaydedileceği kehanetini de savurmaktadır Amalrik!.

Çin'in yayılma siyasetini şerefli bir şekilde yaşama olarak nitelendiren Amalrik'in görüşüyle Rusya'nın bu paraleldeki Büyük Rusya milliyetçiliği, çok eskimiş bir rejimin ölümden sonra vücudunun katılaşmasından başka bir şey değildir. Kruşçev sonrası siyasal liderliği Rusya'da Nicholas I ve Nicholas II, Fransa'da ise Napoleon III devirleriyle kıyaslayan Amalrik'e göre, daha önceki ihtilâlle az veya çok kontrol edilen sosyal kargaşanın çok şiddetli bir şekilde hortlamasıyla rejim iflâs uçurumuna sürüklenmiştir.

Nicholas I saltanatının bende yaptığı çağrışım, Amalrik'e çok benzeyen yalnız bir adamdır: Peter Yakovlevich Chaadaev...

Gerçekten de bu ikisi arasındaki benzerlik çok yönlü ve çok şoke edicidir. Bunu, ikisinin eserlerinde de görmek mümkündür. İkisi de eleştirdikleri rejim tarafından tahkir edici bir şekilde cezalandırılmışlardır. Chaadaev gibi, Amalrik de «Kurtuluş, vatan kavramı ile değil, gerçek kavramı ile mümkündür,» fikrine inanır. Buna rağmen, Chaadaev gibi, o da bir vatanseverdir; fakat gözleri açık bir vatansever. Tıpkı Chaadaev gibi, anavatanındaki şartları tahrib edici bir portre olarak çizmiş ve kendi yalnızlık, terk edilmişlik hissiyle renklendirmiştir. Amalrik de

Chaadaev'in fikri olan «Hristiyanlık Rusya'ya Batıdan değil, Bizans'tan gelmiştir.» iddiasına inanmaktadır. Tıpkı Chaadaev gibi, kırılan gururuna rağmen, hassasiyetle yaptığı bir kıyaslama sonunda Amalrik de Batı medeniyetinin başarılarını övmekten ve Rusya'nın bu konudaki boşluğunu acı bir dille tenkid etmekten kendini alamamıştır. Onun nazarında Amerika Birleşik Devletleri, «idealist ve pragmatist» bir demokratik ülkedir.

Amalrik ile Chaadaev arasında çok daha derin anlamda benzerlikler de vardır. Osip Mandelshtam tarafından yazılan çok başarılı, fakat çok az bilinen bir denemede Chaadaev'in Batı hakkındaki methiyelerinin uygulamadakinden çok farklı olduğu kaydedilir: «Kraldan fazla kralcı»dır. Hangi konuda olursa olsun «Batı» daima «Rusya»nın üstündedir. Chaadaev, gene bu denemesinde Osip Mandelshtam'a göre, Batıda tahsil yapan ilk Rus'tur; memlekefine de Batı görüşünü yerleştirmek niyetiyle dönmüştür. Chaadaev'e göre Avrupa görüşü şudur; tek bir medeniyette birleşme ideali ve akılla ruh birliği... Bu ideali Avrupa medeniyetine yakıştırmakta haklı olup olmadığı münakaşa edilebilir. Önemli olan bu inancını meşhur eseri FIRST PHILOSOPHICAL LETTER adlı eserinin önsözünde açıkça belirtmiş olmasıdır. Amalrik de Amerika'yı methederken, tıpkı Chaadaev gibi bu ülkeyi insanları parlak, mutlu bir geleceğe götüren bir sahne olarak canlandırır; Rusya'da gerçekleşmesini istediği bir görüntüdür bu. Amerika'ya böylesine büyük umut yatırımları yapmakta haklı mıdır, daha doğrusu Amerika gerçekten onun gözlerinde canlandırdığı gibi bir

ülke midir? Amalrik de Chaadaev gibi bu şüpheleri önemsemez görünür.

Tıpkı Nicholas I'in Chaadaev'i hatırlatması gibi, Napoléon III saltanatından bahsetmek de Alexander Herzen'i çağrışımla günümüze kadar getirir. Rus sosyalizminin kurucusu ve ondokuzuncu asır ihtilâlcî halkının ideoloji ve hedeflerinin sorumlularından biri olan Herzen, aynı zamanda Avrupa sosyalizminin de en etkili isimlerindendir. Ođluna ithaf ettiği FROM THE OTHER SHORE adlı eserinde Avrupa medeniyetinin izlediği rota hakkındaki hayâl kırıklığı derhal göze çarpacak kadar etkilidir. Şüphesiz ki bu hayâl kırıklığının nedenlerinin başında, 1848 ihtilâllerinin başarısızlığa uğrayarak Napoléon III'ün iktidara geçmesidir. Bu bakımdan 1847 yılında Herzen'in Avrupa'ya gitmekle hayâl kırıklığını bilerek hazırladığı münakaşa edilebilir. Fakat 1848 ihtilâllerinin bastırılmasından sonraki Avrupa tarihinde Herzen'in şimdilerdeki Doğu Avrupa ülkelerinin içinde bulunduğu durumu canlandırdığı gözlerden kaçmaz. Herzen : «Ümit edilen demokratlaştırma gerçekleşmemekle beraber, yaşlı rejimin bir hayli sarsıldığı inkâr edilemez,» demektedir. Amalrik de denemesinde, Herzen'i olmasa da 1848 Avrupa'sını gayet kesin referanslarla anlatmıştır.

FROM THE OTHER SHORE'un büyük kısmı bir diyalog tarzındadır. Böylelikle Herzen, Avrupa uygarlığının geleceği hakkındaki bölünmüş hislerini ve düşüncelerini çok daha başarıyla anlatmak imkânını bulmuştur. Çünkü bir taraftan Avrupa'nın bütünlüğü-nü iddia ederken, diğer taraftan bölünmesini tavsiye

etmekte, aksi halde aklen ve ruhen Avrupa için ölümün kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. Ona göre, can çekişmekte olan bu uygarlığa yeni bir hayat aşılayacak iki kuvvet vardır: içerde Avrupa proleteryası ve dışarda Rusya... Fakat bu Rusya da yeni, ihtilâlcî bir Rusya olmak zorundadır; sosyalist Rus köylüleriyle aydınların müşterek çabalarıyla yeniden yaratılan daha liberal bir Rusya olmalıdır bu. Bunun aksini düşünen Herzen'in gözlerinde Roma İmparatorluğunun yıkılışı canlanır. Ve eşine az rastlanan bir hayâl kudretiyle Avrupa'nın sonunu tanımlar. Hepsinden daha önemlisi, o da Amalrik gibi, sathî görünüşte tahrip edici kuvvet olarak görünen yaratıcı potansiyele ümit yatırımı yapmıştır. Hiç şüphesiz ki bu ümitsizlikten çok daha iyidir.

Nicholas II devrinin peygamberlik taslayan yazarları ile Amalrik arasında ilk bakışta benzer tarafları yokmuş gibi görünür. Halbuki Blok, Bely, Merezhkovsky, Rozanov gibi yazarlar da bir dereceye kadar akıl ve mantığın idrâke kâfi gelmiyeceği iddiası ile hissi hâkim sayan felsefî ekol mensubudurlar ve yazılarında kullandıkları lisan ve hayâl ile fantastizm-sürrealizm çizgileri arasında zikzaklar çizmişlerdir. Çok kolay anlaşılır ve doğru nesirler yazmış olan Shestov bile bilgi kaynağı olarak delil hududu tanımaksızın bir tenkid konusunda tüm yaratıcı enerjisini kullanmayı tercih etmiştir daima. Amalrik bu bakımdan onlara benzer görünmemekle beraber, o da yaratıcı enerjisini kullanmaktan kaçınmamıştır zaman zaman. Onun mecaz abartmalarından birinin kaynağı, şehirlerin kasabalar tarafından kuşatılmasından bahseden Kızıl Çin Lideri Mao Tse-Tung'dur. Bu ifadede

«şehirler» gelişmiş ölkeleri, «kasabalar» ise geri kalmış ölkeleri ifade etmektedir. «Hepimizin şuuraltı, kasabalarla kuşatılmıştır,» diye yazıyor Amalrik de. «Bu yüzden, geleneksel değerlerimizde en ufak bir sapmanın derhal farkına varırız. Zaten uygarlığımızı tehdit eden en büyük tehlike şehirlerle kasabalar arasındaki bu uçurum değil midir?»

Amalrik'in denemesi ile diğer yazarların eserleri arasında benzerlikten bahsederken, George Orwell'in NINETEEN EIGHTY-FOUR adlı eserini unutmamak gerekir. Hattâ diyebilirim ki ilk çıkışında dünyayı tahrib edici bir şekilde kasvetli olarak tasvir eden ve karakterlerinden çoğunun günümüz dünyasında temsilcileri bulunan bu esere benzerliği yüzündendir ki Amalrik denemesine WILL THE SOVYET UNION SURVIVE UNTIL 1984 adını vermiştir. Amalrik de tıpkı George Orwell gibi dünyanın 1984 yılında nasıl olacağını değil, şimdilerdeki olayların gelişmesini anlatmaktadır. Daha doğrusu olayların nasıl bir sona ulaşacağını münakaşa etmektedir. «Bunlardan hiçbirisi de olmayabilir,» diyor Amalrik. «Bununla beraber, şayet rejim değişmezse, eğer orta sınıf gerekli cesareti gösteremezse ve şayet demokratik hareket büyük kütlelere tesir edemezse, olaylar çok daha kötü bir kaynağa sürüklenebilir...»

Fakat peygamberlik kehanet değildir. Hiç olmazsa bir peygamberin büyüklüğü kesinlikle ve sadece kehanetlerinin gerçekleşmesine bağlı değildir; görüşlerinin doğruluğu ve kudreti de ona büyüklük kazandırır. Ahd-i Cedid sadece bir tahrip görüşü değildir. Örneğin, John of Patmos sadece Babil ile Roma'nın so-

nunu görmemiştir. Eserlerinde sadece Babil fahişelerinin rezaletlerini ve mahşer gününde iyilik ve kötülük orduları arasında olacak harb meydanını (Armageddon) canlandırmaz. Aynı zamanda yeni dünyadan, gelecek dünyadan da başarılı portreler verir.

Anlatış sıygasına bakılırsa, NINETEEN EIGHTY-FOUR adlı eserini George Orwell, 1984 ötesinde bir görüş açısından yazmıştır. Diğer bir deyişle, hikâyeci sanki geleceğin değil, geçmişin tarihinin kronolojisini yapmaktadır. Orwell'e göre, üzerinde yaşayanlar tarafından yıkılmaz görünen dünya, buna rağmen sonunda arkeolojistler için gayet değerli bir harâbe hâline gelmekten kurtulamaz. Amalrik de üzerinde yaşadığı dünyanın geleceğini kurtarmak için değişiklikten bahsetmektedir. «Olaylar kısaca tarif ettiğim gibi olabilir de olmayabilir de; fakat olayları olduğu şekilden değiştirmeyi kabul etmezseniz, gelecekte beklemeye hakkınız olan tek şey, iyilik ve kötülük ordularının çarpışacakları mahşer günüdür...»

Editörün Notları

- 1 — Bu sürgün Amalrik'in Involuntary Journey to Siberia adlı kitabında anlatılmıştır. Kitap 1970 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde Harcourt, Brace and World, İngiltere'de ise Collins-Harvill tarafından yayımlanmıştır.
- 2 — Bu terim, umumiyetle tarihçiler tarafından on-dokuzuncu asırda kurulan Kievan devletinin hâkimiyetindeki toprakları târif için kullanılır.
- 3 — Bu 1952 yılında vukubulmuştur ve Stalin'in büyük bir yeni temizlik hareketinin hazırlıkları olarak kabul edilir.
- 4 — Yaklaşan temizlik hareketinin diğer bir delili olan ve kuvvetli Yahudi aleyhdarı elemanlar tarafından düzenlenen bu olay 1953 yılının başlarında, Stalin'in ölümünden önce vukubulmuştur.
- 5 — Moskova Üniversitesi'ndeki bir Marksist muhalefet grubu.
- 6 — Almanya'nın Frankfurt şehrinde Rusça yayınlanan Grani gazetesinin 1965 tarih ve 58 numaralı nüshasında çıkmıştır.
- 7 — 1967 yılında New York'ta Harcourt, Brace and

World tarafından Journey into the Whirlwind adı altında İngilizce olarak yayımlanmıştır.

- 8 — 1969 yılında New York'ta E.P. Dutton and Co. tarafından My Testimony adı altında İngilizce olarak yayımlanmıştır.
- 9 — Bunlardan bazıları, Patriarchs and Prophets: Persecution of the Russian Orthodox Church adlı kitapta İngilizce olarak derlenmiş ve Londra'da Macmillan tarafından yayımlanmıştır. Diğerleri ise Sovyetler Birliği dışındaki Rusça gazetelerde tefrika edilmiştir.
- 10 — Çekoslovakya'nın işgali üzerine Red Square'de nümayiş yapan yedi kişiden biri. Şair ve Polonca mütercimi.
- 11 — Siniavsky'nin müstear adı olan Abram Tertz'in 1963 yılında Pantheon Books tarafından yayımlanan Fantastic Stories ve gene aynı firma tarafından 1965'de yayımlanan The Makepeace Experiment adlı kitaplarına bakın.
- 12 — Patricia Blake ve Max Hayward tarafından yayımlanan This is Moscow Speaking ile New York'ta Harper and Row tarafından 1964 yılında yayımlanan Dissonant Voices in Soviet Literature adlı kitaplara bakın.
- 13 — 1965 Eylülünde tevkif edildiler. Muhakemeleri 1966 Şubat ayında yapıldı.
- 14 — 1968 yılında McGraw-Hill tarafından The Chornovil Papers adı altında İngilizce olarak yayımlanmıştır.

- 15 — Rusça Grani gazetesinin 1962 tarih ve 52 numaralı nüshasında yayınlanmıştır.
- 16 — Almanya'nın Frankfurt şehrinde Possev-Verlag tarafından Rusça olarak bastırılmıştır. Materyallerin çoğu 1967 yılında Harper and Row tarafından yayımlanan On Trial: The Soviet State Versus «Abram Tertz and Nikolai Arzhak» adlı eserde toplanmıştır.
- 17 — Kosterin, Grigorenko ve Yakhimovich hakkındaki materyaller için 1970 yılında yayımlanan In Quest of Justice: Protest and Dissent in the Soviet Union Today adlı kitaba bakın. Editör Abraham Brumberg — New York, Frederick A. Praeger. Grigorenko ve Yakhimovich 1969 yılında tevkif edilerek akıl hastahanesine kapatılmışlardır.
- 18 — Londra'da Collins-Harvill tarafından yayımlanan The Demonstration on Pushkin Square adlı kitabına bakın.
- 19 — 1968 yılında New York'ta W. W. Norton and Company Inc. tarafından yayımlanan Progress, Coexistence and Intellectual Freedom adlı kitabına bakın. Bu kitabın takdimi Harrison E. Salisbury tarafından yapılmıştır.
- 20 — Larisa Bogoraz Daniel, mahkûm edilen Yuri Daniel'in eşidir ve Red Square'deki Çekoslovakya'nın işgalini protesto eden nümayişe katıldığı için Litvinov'la beraber Sibirya'ya sürgün edilmiştir.
- 21 — Letters and Telegrams to Pavel M. Litvinov adlı

eser Hollanda'da K. ven het Reve tarafından yayımlanmıştır.

- 22 — Brumberg'e bakın (op.cit.).
- 23 — Hayward'a bakın (op.cit.).
- 24 — Van het Reve'e bakın (op.cit.).
- 25 — Litvinov'a bakın (op.cit.).
- 26 — Amerika Birleşik Devletleri'nde Viking Press tarafından yayımlanmıştır.
- 27 — Mayıs 1967'de Alexander Solzhenitsyn sansürün kaldırılmasını isteyen bir açık mektubu Sovyet Yazarları Dördüncü Kongresi'ne yollamıştır.
- 28 — Stalin'in bütün Sovyet hiyerarşisini kapsayan temizlik harekâtının bir referansı.
- 29 — Karar verme yetkisini merkezileştiren 1965 «ekonomik reformu».
- 30 — Bu yaklaşma rejimin bir gerçeği olarak işçi sınıfının haklarını diğerlerinin üstünde tutmayı ih-tiva etmektedir.
- 31 — Çekoslovak reformist liderlerinin ideallerini gerçekleştirmek için seçtikleri sloganın referansı.
- 32 — Termodinamik bir sistemde elde edilemez enerji miktarı: âtil yeknasaklığın kritik noktasına doğru dejenerasyon.
- 33 — 1962 yılı Haziran ayında vukubulmuştur. İsyan-cılardan birkaç yüzü öldürülmüştür. Novocher-

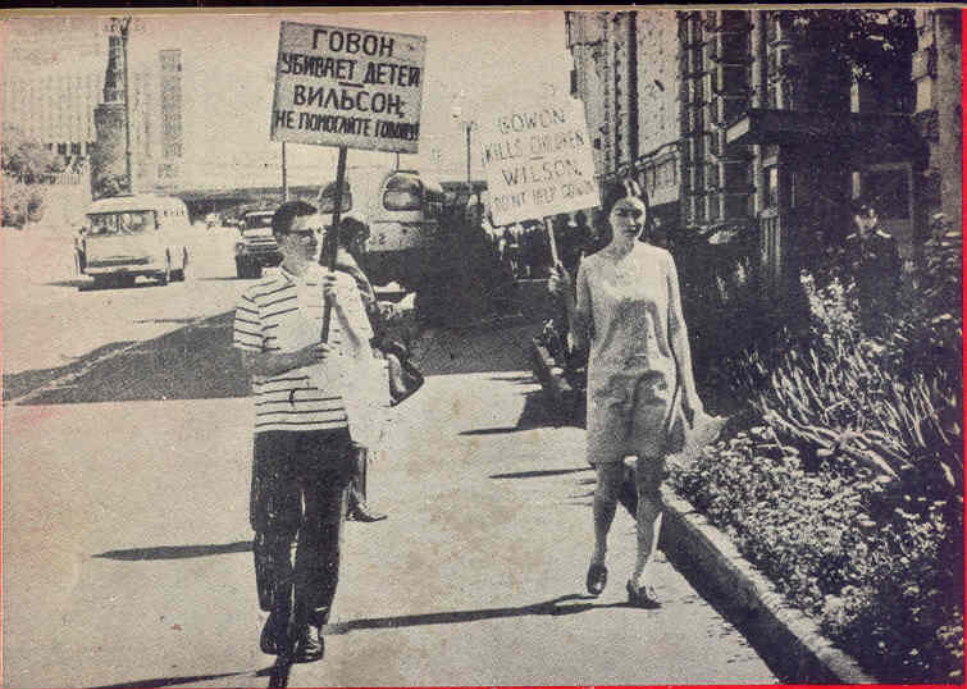
kassk, Rusya'nın güneyinde, Don kıyısında ve Rostov civarındadır.

- 34 — Büyük Ruslar, Sovyetler Birliği'ndeki Slav nüfusun çoğunluğunu teşkil ederler. Ve Sovyet topraklarında yaşıyan diğer Slavlardan etnik bakımdan ayrılırlar.
- 35 — Bu asrın başında şekillenen vatansever ve cenk i bir Rus toplumu. H k metin de desteği ile daima Yahudilere karşı katli mlar düzenler.
- 36 —  yeleri Rus kültürünü ve tarihini b y lten bir kulüp.
- 37 — Orta  ağda yaşıamış bir Rus ikon ressamı hakkındaki bu film Sovyetler Birliği dışında gösterilmiştir.
- 38 — Geçmişte Lenin ve diğer Bolşevik liderleri med-hetmek için kullanılan bir deyim.

Yazar Hakkında

Tarihçi ve piyes yazarı Andrei Alexeievich Amalrik 1938 yılında Moskova'da dünyaya gelmiştir. 1963 yılında politik nedenlerle Moskova Üniversitesi'nden ihracından iki yıl sonra «parazitlik» suçu ile iki buçuk yıl Sibiry'a sürgüne mahkûm edilmiştir. Oradaki yaşantısını ve tecrübelerini anlatan INVOLUNTARY JOURNEY TO SIBERIA Amerika Birleşik Devletleri'nde yayımlanmıştır. 1966 yılının sonlarında Moskova'ya dönmesine izin verilen Amalrik'in çalışmaları sık sık KGB tarafından sistemli bir şekilde engellenmiştir. Şimdilerde tevekkülle yeniden tevkif edilmesini bekleyen Amalrik, kendi deyimiyle «salatalık ve domates yetiştirmekle» meşgul olmaktadır. Bununla beraber, kelimenin gerçek anlamında kanun sınırları içinde yaşadığı hâlde, Sovyet sistemini açıkça eleştirerek hem Doğuyu hem de Batıyı şaşırtmaya devam etmektedir.

Time Magazinin «Rusya'nın en kaabiliyetli genç yazarlarından biri» diye tanımladığı Amalrik'in WILL THE SOVYET UNION SURVIVE UNTIL 1984 adlı eserinden London Sunday Telegraph şu şekilde bahsetmektedir: «Harbden bu yana, Rusya'nın içinde veya Batıda başka bir kimse tarafından Rusya'nın toplum yapısına bu derece nüfuz eden dengeli bir analiz yapılmamıştır...»

Tarihçi ve oyun yazarı Andrei Amalrik, ve eşi GYSEL, Moskova'da yaptıkları bir gösteri sırasında.

Dünya oluşum halinde, ister hür demokrasilerde, ister sosyal faşizm olan komünist ülkelerde olsun toplum azıtan aşırı akımlara ve bilhassa gerici solun gittikçe artan baskılarına karşı gerekli tepkilere başlamıştır. Komünistler bir yandan kızıl emperyalizmi yaymak yolunda kendilerinden olmayan ülkeleri ideolojik bir iç savaşa iterken, öte yandan kızıl liderliği paylaşamayan iki dev, Sovyetler Birliği ile Kita Çin'i, dünyaya tek başına hâkim olmak mücadelesi veriyorlar. Bu mücadelede Sovyetler Birliğinin gerilediği ve komünist âlemde prestijini kaybettiği bir gerçek. Rusya'da bir avuç genç aydın Kremlin'i temellerinden sarsar hale gelmiştir.

Bu gençlerden biri olan Andrei Amalrik'in verdiği mücadele yüzünden çektiklerinin hazin hikâyesini ve bütün bunlara başlangıç teşkil eden eserini sizlere sunuyoruz. Bu eser, Sovyetler Birliği diktatörlerinin uykusunu kaçırmış ve yazarı cezaevlerinden, çalışma kamplarına ve oradan da vahim bir hastalığa tutulacak hale getirecek bir akibete sürüklemiştir.

MİTHAT PERİN
SAYGILIYA SUNAR

8 LİRA